

Verksamheten vid Centrum för arbets- och miljö- medicin 2017

Titel: Verksamheten vid Centrum för arbets- och miljömedicin 2017

Rapport: 2018:01

ISBN: 978-91-88361-15-8

Centrum för arbets- och miljömedicin arbetar för att minska arbets- och miljörelaterad ohälsa genom att identifiera och förebygga olika risker i arbets- och omgivningsmiljön. Vi arbetar med patientutredningar och kartläggning av risker, informationsspridning, undervisning och forskning. Läs mer på webben: camm.sll.se.

Innehåll

Innehåll.....	3
Sammanfattning.....	4
Inledning.....	7
Basuppdrag.....	7
1. Arbets- och miljömedicinska patientmottagningen.....	7
2. Hudallergimottagningen	8
3. Riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering	9
Psykosociala arbetsmiljöförhållanden och belastningsergonomi.....	10
Kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer	14
Arbets- och miljöbetingade hudsjukdomar.....	16
Omgivningsmiljö.....	17
4. Arbets- och miljörapportering.....	21
Miljöhälsorapportering	21
5. Kunskapsstöd och kunskapsspridning.....	22
Nyhetsbrev	22
Webbplatser.....	22
Faktablad	23
CAMM i media.....	23
Rapporter	24
Seminarier, utbildningar och föreläsningar	25
Expertstöd	28
Besök kommunala miljö- och hälsoskyddskontor.....	29
Remisser	29
Övrigt kunskapsstöd.....	29
Nätverk och samarbeten.....	30
Vidare aktiviteter inom tidigare särskilda uppdrag.....	32
1. Hälsosam yrkesdebut	32
2. Bullerkartering i Stockholms län: stöd till kommunernas karteringar och etablering av en regional kartering med befolknings-exponering.....	33
3. Främja barns och ungdomars hälsa och skolprestationer genom att erbjuda skolor evidensbaserade strukturella insatser	33
4. Klimatförändringar: riskgrupper, värmeöar och hälso- och sjukvårdens anpassning.....	33
5. Allergikonsulentverksamheten	34
Uppdrag med särskild finansiering: Arbetsmiljölyftet	34
Bilaga 1	36
Föreläsningar där CAMM:s medarbetare föreläst eller på annat sätt medverkat:	36

Sammanfattning

Denna verksamhetsberättelse omfattar verksamheten vid Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM) under 2017. Den relaterar till uppdragsavtalet mellan Centrum för arbets- och miljömedicin och Hälso- och sjukvårdsförvaltningen (HSF) för 2017.

CAMM har också bidrag från Karolinska Institutet för utbildning och forskning.

CAMM har omkring 60 medarbetare som sitter i gemensamma lokaler på Solnavägen 4 i Stockholm. Patientmottagningsdelen är integrerad med kontorsdelen av verksamheten.

Patientmottagningar

Vi har två patientmottagningar, Arbets- och miljömedicin respektive Hudallergi.

Under 2017 har 138 nybesök hos läkare genomförts på den arbets- och miljömedicinska mottagningen. De vanligaste frågeställningarna för patienter på mottagningen gällde besvär på arbetet relaterat till exponering för vibrationer, olika typer av kemikalier eller damm. Andra vanliga exponeringar är belastning och dålig psykosocial arbetsmiljö. Besvär från luftvägarna, vibrationsskador och medicinska tjänstbarhetsbedömningar är vanligt förekommande liksom rådgivning kring skyddsutrustning och eventuella behov av arbetsbyte. Allmänläkare står för en övervägande andel av remisserna, följt av företagsläkare och sjukhusläkare. Ett ökande antal gravida egenföretagare har kontaktat oss för rådgivning. Detaljerad statistik för 2016 års patientverksamhet har sammanställts i en rapport i CAMM:s rapportserie.

Hudmottagningen utreder patienter med arbets- och miljödermatologiska symptom samt komplicerade fall av kontaktallergier. Under 2017 bedömdes 351 remisser vilket är en ökning jämfört med 2016. Något färre remisser än tidigare år gav upphov till nybesök, 204 stycken. En tiondel ledde till rådgivande bedömning utan fysiskt besök av en patient genom att vi utnyttjade journaluppgifter. Remisserna handlar liksom tidigare är ofta om hudbesvär hos sjukvårdspersonal och målare men även om besvär i inomhusmiljön, både på arbetsplatser och i bostäder. Misstänkta kontaktallergier orsakade av kosmetiska och hygienprodukter, både hos enskilda konsumenter och olika yrkesutövare, är vanligt förekommande. En ny yrkeskår bland våra patienter under 2017 var ögonfransförlängare; som drabbas av såväl hud- som luftvägssymtom. En ny enskild exponering var diabetespatienter som fått svåra utslag och hudallergier orsakade av glukossensorer och insulinpumpar.

Riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering

Inom området riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering samarbetar CAMM med Institutet för miljömedicin vid Karolinska Institutet, vilket säkrar att det regionala arbetet bedrivs med hög vetenskaplig kompetens. Personalen vid CAMM medverkar också i rent akademisk forskning. Denna verksamhet finansieras genom externa forskningsbidrag. Verksamheten innefattar en rad projekt inom områdena psykosociala arbetsmiljöförhållanden och belastningsergonomi, kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer, arbets- och miljöbetingade hudsjukdomar samt omgivningsmiljö

Arbets- och miljöhälsorapportering

CAMM medverkade till flera kapitel i Miljöhälsorapport 2017 som är en nationell rapport baserad på den riksomfattande miljöhälsoenkäten 2015. Vi fördjupade också analysen för Stockholms län och presenterade detta i en regional rapport, "Miljöhälsorapport 2017 Stockholms län", som presenterades vid ett stort seminarium under hösten. Vi påbörjade också arbetet med ett webbverktyg "Miljöhälsa online" där man genom interaktiva kartfunktioner skall kunna hitta aktuell information om fördelningen av exponering för olika miljöfaktorer och miljörelaterad hälsa inom länet. Verktyget kommer att lanseras under 2018.

Kunskapsstöd och kunskapsspridning

Den enskilt största delen av resurserna vid CAMM satsas på kunskapsstöd och kunskapsspridning. Under 2017 har CAMM självt eller i samarbete med andra aktörer arrangerat ett tiotal seminarier, workshops och andra event med deltagare från exempelvis företagshälsovård, primärvård, kommuner, organisationer och myndigheter. En mycket hög andel av deltagarna rapporterar att arrangemangen ger information som är direkt användbar i deras arbete. Vi anordnar också utbildningar för bland annat företagshälsovården och CAMM:s medarbetare har under årets föreläst på konferenser, möten och utbildningar vid ett stort antal tillfällen.

CAMM ger ut två nyhetsbrev om arbetsmiljö respektive omgivningsmiljö som bägge två har mycket hög öppningsfrekvens och också bidrar till att driva trafik till vår webbplats camm.sll.se. [Camm.sll.se](http://camm.sll.se) är navet i all vår externa kommunikation och vi jobbar hela tiden vidare med att utveckla och optimera innehållet på webbplatsen. Under 2017 hade webbplatsen cirka 22 000 besök och cirka 60 000 sidvisningar.

Vi driver webbplatsen jobbafrisk.se som ger information om hälsorisker med olika yrken och Bullernätverkets webbplats bullernatverket.se. Vi är också med och driver webbplatsen "Elevhälsoportalen" som stödjer skolor och förskolor i att genomföra hälsofrämjande och förebyggande insatser. CAMM ansvarar också för information om arbets- och miljö-orsakade sjukdomar på webbplatsen www.viss.nu, ett system för vårdinformation och beslutsstöd framför allt till primärvården i Storstockholm.

CAMM har gett ut sju rapporter i den egna rapportserien och medarbetare har medverkat i flera rapporter framtagna av andra aktörer.

Medarbetare vid CAMM medverkar i en rad olika nätverk, vilket är viktiga kanaler för kunskapsspridning. Våra medarbetare medverkar också i egenskap av experter i en mängd olika sammanhang.

Vidare aktiviteter inom tidigare särskilda uppdrag

Under 2017 har projektet Hälsosam yrkesdebut fortsatt som ett uppdrag i basverksamheten. För att implementera våra resultat från projektet har CAMM medverkat vid flera föreläsningar på konferenser och seminarier. Ett nationellt nätverk kring dessa frågor har bildats mellan landets arbets- och miljömedicinska enheter. Vi har också varit i kontakt med studieansvariga för utbildningen för studie- och yrkesvägledare och framfört förslag för att utbildningen bättre skall täcka befintliga behov.

I projektet Bullerkartering i Stockholms län publicerades under 2017 den tredje och sista metodrapporten kring kartläggning av buller i Stockholms län. Den avslutande fasen av projektet syftade till att samla de kommunala bullerkartläggningar som gjorts i länet och sammanfoga dessa i länstäckande GIS-skikt. All data som samlats in finns på

Länsstyrelsens server och kommer att göras tillgänglig via Bullernätverkets hemsida. Detta kommer att bli ett strategiskt viktigt verktyg för åtgärder baserade på ny kunskap om hälsorisker vid befintliga trafikbullernivåer.

CAMM:s arbete med arbetsmiljölyftet har redovisats i en separat CAMM-rapport.

Arbetet med Elevhälsportalen fortsatte under 2017 och fokus låg på uppdatering och utveckling av innehållet på portalen samt drift och marknadsföring. CAMM har genomfört en kvalitativ studie där vi intervjuade personal på skolor som skapat ett konto på portalen. Resultatet kommer ligga till grund för att ta fram implementeringsstrategier.

I mars 2016 tillsattes två allergikonsulttjänster på CAMM med finansiering från HSF. Detta är försöksverksamhet som pågår till och med december 2018. Allergikonsulternas uppdrag är att via besök på skolor och i hem fungera som en länk mellan skola, hem och sjukvård och ge information, rådgivning och utbildning gällande det specifika barnets allergi, astma och mediciner. Verksamheten som varit mycket framgångsrik redovisas i en separat internrapport för 2016 och 2017.

Inledning

Verksamhetsberättelsen omfattar den helt eller delvis HSF-finansierade verksamheten vid Centrum för Arbets- och miljömedicin (CAMM) under 2017. Den relaterar till uppdragsavtalet mellan CAMM och HSF. Vi har också ett tilläggsuppdrag avseende allergikon konsulenter. CAMM har även bidrag från Karolinska Institutet för utbildning och forskning, samt för ST-utbildning och kombinationstjänster från LSF.

CAMM har omkring 60 medarbetare varav en betydande andel har extern delfinansiering för forskning och undervisning. Verksamheten var under 2017 organisatoriskt indelad i fem enheter och en stab: Enheten för arbetshälsa som svarar för arbetsorganisatoriska och ergonomiska frågor, Enheten för arbetsmedicin som svarar för kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer, Enheten för arbets- och miljödermatologi, Miljömedicinska enheten som svarar för omgivningsmiljöfrågor och Enheten för administration som också inkluderar en kommunikatör. Vi har två patientmottagningar: för arbets- och miljömedicin respektive arbets- och miljödermatologi (hudallergimottagningen). Mer information om vår verksamhet och organisation finns på hemsidan camm.sll.se.

På det arbetsmedicinska området är fortsatt det bristande nyttiggörandet av befintlig evidens ute på arbetsplatsen en stor utmaning, detta gäller inte minst välstuderade riskfaktorer som luftföroreningar (bla a kvarts) och nervskador från vibrerande handverktyg. Det förändrade arbetskraftsdeltagandet, med allt fler som arbetar heltid och arbetar upp i hög ålder och färre som sjukpensioneras, ökar också behoven av evidensbaserade insatser för att förbättra matchningen mellan arbetets krav och individens förmåga. En minskad tillgång till företagshälsovård, särskilt i servicesektorn och mindre företag, gör att mycket arbetsrelaterad sjuklighet måste hanteras i primärvården. Det ökar behovet av ett kunskapsstöd till primärvården kring både arbetsorsakad ohälsa och arbetspåverkande ohälsa.

Inom det miljömedicinska fältet är sunda bostäder vad gäller inre och yttre miljö, samt anpassningen till klimatförändringar, stora samhälleliga utmaningar där vi har unik expertis. En växande kunskapsmassa talar för att befintliga nivåer i Stockholms län av såväl luftföroreningar som trafikbuller ger betydande hälsoeffekter, även om riskökningen för de enskilda är begränsade.

Nedan presenteras verksamheten under 2017 i enlighet med dispositionen i uppdragsavtalet.

Basuppdrag

1. Arbets- och miljömedicinska patientmottagningen

Under 2017 har 138 nybesök hos läkare genomförts. Av dessa har 110 patienter även utretts av yrkeshygieniker (inklusive 21 arbetsplatsbesök), 10 av miljöhygieniker (inklusive 8 hembesök), 5 av ergonom, 26 av kurator och 13 av psykolog. Psykolog har också på direktremiss från primärvården (utan läkarbesök) utrett 1 patient och vidare haft totalt 114 återbesök inkluderande stöd och KBT-kontakter, arbetsskadeutredningar och utredning/intervention enligt MiiNA (Metod för utredning och intervention vid nydebuterad arbetsrelaterad psykisk ohälsa). Sjuksköterska har vid flertalet av nybesöken tagit blodprover, gjort spirometri eller undersökt kväveoxid i utandningsluften. Mottagningen utreder också gravida utan remiss. Under perioden har 38 gravida, som alltså inte är inkluderade i de 138 nybesöken, utretts av läkare och 10 av dessa har även ut-

retts av yrkeshygieniker (inklusive 8 arbetsplatsbesök). Vi har haft ett ökande antal gravida egenföretagare som är i behov av rådgivning och särskilt läkarutlåtande vid risker i arbetsmiljön för att söka graviditetspenning från Försäkringskassan.

De vanligaste frågeställningarna för patienter på mottagningen gällde besvär på arbetet relaterat till exponering för vibrationer, olika typer av kemikalier eller damm. Sedan november 2016 tar vi inte längre emot patienter med inomhusmiljörelaterade besvär på arbetet (det vill säga besvär relaterade till exempelvis fuktskador, mögel eller dålig ventilation) om företagshälsovård finns, vilket har reducerat antalet nybesök och yrkeshygieniska utredningar. Dessa patienter hänvisar vi istället till arbetsgivaren för utredning via företagshälsovården. Vi bistår företagshälsovården för att diskutera enskilda patienter eller tekniska utredningar. För besvär relaterade till inomhusmiljön i bostäder hänvisar vi numera huvuddelen av patienterna till primärvården för medicinsk utredning och till fastighetsägaren för teknisk utredning, men vi bistår fortfarande med rådgivning. Andra vanliga exponeringar är belastning och dålig psykosocial arbetsmiljö. Besvär från luftvägarna, vibrationsskador och medicinska tjänstbarhetsbedömningar är vanligt förekommande liksom rådgivning kring skyddsutrustning och eventuella behov av arbetsbyte. Ganska ofta finns en delfrågeställning om arbetsskadeutredning. Distriktsläkare står för en övervägande andel av remisserna, följt av företagsläkare och sjukhusläkare.

Vid mottagningen utbildas/handleddes ST-läkare för att bli specialister i Arbets- och miljömedicin och i påbyggnadsspecialiteten Arbetsmedicin. Under 2017 arbetade fyra ST-läkare på mottagningen under delar av året. Dessa handleddes kliniskt och vetenskapligt av specialisläkare/överläkare samt introduceras i utbildningsverksamhet och vetenskaplig metodologi. Fyra ST-läkare var på randutbildning vid annan klinik.

Loggkontroller enligt SALA (Systematisk Automatiserad Logganalys) för granskning av journalöppningar i Take Care har genomförts varje månad och kvalitetssäkring av vår egen verksamhet görs fortgående.

Detaljerad statistik för 2016 års patientverksamhet har sammanställts i en rapport i CAMM:s rapportserie.

2. Hudallergimottagningen

Hudallergimottagningen är den delen av patientmottagningen som är organiserad vid Enheten för arbets- och miljödermatologi som utreder patienter med arbets- och miljödermatologiska symptom samt komplicerade fall av kontaktallergier. Arbetsstyrkan bestod i 2017 av 2 specialisläkare/överläkare (första halvåret, därefter bara 1,6 läkare), 1 ST-läkare, 2 yrkeshygieniker, testsköterska, sjuksköterska, kurator. Enhetens personal deltar även i hela patientmottagningens arbete (det vill säga sjuksköterska och kurator arbetar även för arbets- och miljömedicinska mottagningen).

Under 2017 har 204 nybesök och 377 återbesök hos läkare genomförts. 63 av dessa fall har lett till 70 yrkeshygieniska utredningar, 4 arbetsplatsbesök och 61 kuratorsbesök. 184 lapptestning utfördes.

Under 2017 slutade den nedåtgående trenden med antalet remisser som vi har sett i tidigare åren; 351 remisser har vi bedömt. En tiondel av remisser ledde till en omfattande rådgivande bedömning av den kliniska frågeställningen utan fysiskt besök av en patient genom att utnyttja uppgifter i sammanhållen journalföring. Vi ser en tydlig ök-

ning av utomlänsremisser. I 2017 fortsatte vi med oförändrad styrka i vår ”konsultationsverksamhet” där vi ger råd till sjukvårdens andra aktörer i sina arbeten med utredning av svåra kontakteksem och kontaktallergi genom epost eller telefonkonsultation.

Remisserna gav upphov till något färre nybesök=påbörjad klinisk utredning hos läkare än i föregående år (n=204). Kurator har hjälpt utredningarna hos 61 av våra patienter, yrkeshygieniska utredningar inleddes hos 74 fall kompletterat med 4 arbetsplatsbesök. Som en led i diagnos av kontaktallergi har testsköterska utfört lapptester i 184 fall. Vi har fortfarande samarbete med Allergimottagningen vid Thorax KS Solna men huvudsakligen kring läkarbedömning. Snabballergiutredningarna utför vi numera i våra egna lokaler.

Trots gediget arbete via Spesak och andra kanaler som syftar till ökat samarbete med vårdvalsdoktorer har antalet remisser inte ökat från dessa sjukvårdsaktörer. Trots att en överväldigande majoritet av eksemutredningar slussats ut till vårdvalsenheter får vi lika många remisser från länsenheter som från vårdval Hud (54 resp. 53). Många remisser från sistnämnda enheter handlar om hjälp med korrekt utredning med bassetrien som inte hör till vår högspecialiserade mottagnings uppdrag. Vårdvalsenheter har tagit över majoriteten av sjukvårdsproduktionen utan att ha kunnat axla utredning av kontaktdermatiter som tidigare var en integrerad del av arbetet vid andra landstingskliniker.

I 2017 deltog vi i flera gruppundersökningar. En av dessa initierades av FHV då en stor industri med inbyggd företagshälsovård drabbades av anhopning av svåra dermatiter. Vid en arbetsplats med ung. 50 stycken arbetstagare drabbades omkring 20 stycken av olika hudsymtom som krävde omfattande resurser från vår klinik i utredningen. En stor del av remisserna handlar om hudbesvär hos samma yrkesutövare som föregående år; sjukvårdspersonal, målare men även besvär i inomhusmiljön såväl i arbetet som i bostaden förekommer. Misstänkta kontaktallergier orsakat av kosmetiska och hygienprodukter är en betydande del i våra utredningar. Detta gäller både konsumenter som använder sådana produkter men även frisörer, kosmetologer, nagelkosmetologer, hudterapeuter som exponeras yrkesmässigt. I 2017 såg vi patienter från en ny yrkeskår; ögonfransförlängare som drabbas såväl hud- som luftvägssymtom. Vi har sett flertal patienter inom sjukvården som fick besvär av sina arbetskläder, men det kanske största antal fall som handlat om en enskild och ny exponering var diabetespatienter som fått svåra utslag och hudallergier orsakat av glukossensorer och insulinpumpar. Dessa fall krävde särskilt stora utredningsresurser.

Vid mottagningen utbildas/handleddes ST-läkare inom olika basspecialitet. Under 2017 utbildade vi 5 ST-läkare inom hud- och könssjukdomar samt arbets- och miljömedicin (2 resp.3).

Loggkontroller enligt SALA (Systematisk Automatiserad Logganalys) utförs enligt SLSO:s krav, utveckling av vårdhygieniska rutiner, generell kvalitetsutveckling och kvalitetssäkring av arbetsprocesser samt tillgänglighetsfrågor genomsyrar vårt arbete

3. Riskidentifiering, kartläggning och kunskapsgenerering

Vi har ett nära samarbete med Institutet för Miljömedicin vid Karolinska Institutet vilket bidrar till att det lokala och regionala arbetet kan bedrivas evidensbaserat och på en hög vetenskaplig nivå. CAMM:s personal bedriver också akademisk forskning men denna finansieras genom externa forskningsbidrag.

Psykosociala arbetsmiljöförhållanden och belastningsergonomi

CAMM arbetar för ett hållbart arbetsliv för alla. En av de stora utmaningarna här är att förebygga psykisk ohälsa och muskuloskeletal besvär som är de dominerande orsakerna till arbetsrelaterad ohälsa. Vårt arbete har inriktat sig på metodutveckling för bättre möjlighet till kunskapsuppbyggnad och praktiskt arbete med kunskapsallianser och nätverk för att förbättra arbetsmiljön i olika riskbranscher.

Jobbexponeringsmatriser för fysisk och psykosocial belastning

Arbetet med att ta fram jobbexponeringsmatriser för fysisk och psykosocial belastning är nu slutfört. Båda matriserna har konstruerats utifrån svaren på frågor om arbetsmiljön i SCBs Arbetsmiljöundersökningar (AMU) från 1989 till 2013. Den fysiska yrkesexponeringsmatrisen är baserad på åtta frågor om fysisk belastning som behandlar tunga lyft, obekväma arbetsställningar, repetitivt arbete och kroppsligt ansträngande arbete. Den psykosociala matrisen är baserad på 15 frågor om krav, kontroll och stöd i arbetet. Matriserna ger information om fysiska och psykosociala exponeringsförhållanden i varje yrke, uppdelat på män och kvinnor. Genom att använda yrkesinformation kan varje individ ges en detaljerad exponeringshistoria. Matriserna innebär förbättrade möjligheter till klassificering av exponering i epidemiologiska studier där enbart uppgifter om yrke, men inte exponeringar i arbete, finns tillgängliga. Vi använder nu matriserna i ett flertal studier av samband mellan långtidsexponering för olika yrkesexponeringar och risk för ohälsa och tidigt utträde från arbetsmarknaden baserat på stora befolkningsmaterial. Resultaten kommer att kunna utgöra underlag för rekommendationer kring hur risk för arbetsrelaterad ohälsa kan minimeras.

Projekt om faktorer som påverkar om arbetstagare med besvär från rörelseorganen kan vara kvar i arbete

Det behövs mer kunskap om vilka arbetsfaktorer som påverkar ifall arbetstagare med besvär från rörelseorganen kan vara kvar i arbete eller riskerar att lämna arbetslivet genom sjukskrivning, förtidspension och arbetslöshet. Sådan kunskap bidrar till att arbetsgivare och arbetsmiljöaktörer kan optimera preventivt arbetsmiljöarbete och arbetslivsinriktad rehabilitering. Ett projekt med delfinansiering från FORTE startade 2017 med syfte att studera betydelsen av långtidsexponering för hög fysisk belastning i arbetet, respektive förändringar till lägre nivåer av belastning, för arbetstagare med besvär från rörelseorganen avseende besvärutveckling, arbetsförmåga, fortsatt arbete samt utträde från arbetslivet genom långtidssjukskrivning, förtidspension och långtidsarbetslöshet. Även betydelsen av kombinationer av fysiska krav och kontroll i arbetet undersöks. Studien baseras på Stockholms folkhälsokohort med slumpvis utvalda personer bosatta i Stockholms län. Enkäter besvarades 2002 och 2006 av 13 378 respektive 18 097 arbetande kvinnor och män. Uppföljningsenkäter besvarades 2007, 2010 och 2014. Individer som vid baslinjen angav att de hade rörelseorgansbesvär kommer att följas avseende exponering och utfall fram till 2014. Fysisk och psykosocial belastning i arbetet kommer dels att mätas med frågor i enkäterna och dels skattas med jobbexponeringsmatriser för fysisk och psykosocial belastning (se föregående stycke). Separata analyser görs för kvinnor och män.

Hållbart arbetsliv för nattarbetande sjukvårdspersonal

Ett nytt projekt, "Hållbart arbetsliv för nattarbetande sjukvårdspersonal; En kvalitativ studie av arbetsmiljöfaktorer och möjligheten att kombinera arbete med privatliv", har startat under 2017 (delfinansiering från AFA). Studien undersöker erfarenheterna hos nattarbetande sjuksköterskor och barnmorskor, med det övergripande målet att belysa

faktorer som möjliggör att nattarbete kan kombineras med god hälsa, motivation och engagemang, och samtidigt säkerställa en stabil bemanning. Specifikt syfte är att identifiera faktorer som påverkar sjuksköterskors vilja att stanna i eller lämna en position som innebär nattarbete samt att identifiera faktorer, relaterade till nattarbete, som upplevs påverka hälsa och välbefinnande. En explorativ kvalitativ ansats används. Data samlas in genom individuella djupintervjuer och analyseras kvalitativt. Studieggruppen kommer att omfatta 30-40 sjuksköterskor och barnmorskor anställda i Stockholms läns landsting och som har ett arbetsschema som inkluderar nattarbete.

Studie om ökad psykisk ohälsa inom kvinnodominerade verksamheter

Sjukskrivning för psykisk ohälsa har stigit kraftigt de senaste åren och inte minst inom specifika kvinnodominerade verksamheter. Det saknas kunskap om varför. En studie som leds från Stockholms universitet och där CAMM medverkat syftar till att undersöka om ökningen i psykisk ohälsa och sjukfrånvaro de senaste åren kan förklaras av att utvecklingen av organisatoriska faktorer och psykosocial miljö på arbetsplatserna de senaste tio åren har varit sämre i kvinnodominerade än i övriga verksamheter. Data hämtas från ett flertal register och inkluderar bland annat information om yrkestillhörighet, diagnos vid sjukskrivning, en stor bredd av organisatoriska och psykosociala faktorer i arbetet, självrapporterad sjukfrånvaro liksom validerade skalor avseende psykisk ohälsa samt faktorer i privatlivet. Dessa data gör det möjligt att studera samband mellan könsbalans på olika nivåer, organisatoriska och psykosociala faktorer i arbetet, psykisk ohälsa samt självskattad och registerbaserad sjukskrivning över en längre tidsperiod. På så sätt går det att identifiera vilka faktorer i arbetslivet som är avgörande för psykisk ohälsa och sjukfrånvaro och var man därmed bör fokusera sina åtgärder.

Utvärdering av interventioner i Nynäshamn kommun

I ett samarbete med Nynäshamn kommun har CAMM som uppdrag att utvärdera interventioner som görs bland anställda inom två av kommunens förvaltningar. Interventionerna som syftar till att minska psykosociala belastningar i arbetet och därmed minska ohälsa, sker via dialoger som tydliggör det uppdrag som de anställda har. Utvärderingen omfattar både en effektutvärdering och process -utvärdering. Hittills har två enkäter (baslinje och uppföljning) skickats ut och ett 30-tal intervjuer genomförts.

Utvärdering av insatser för att minska psykisk ohälsa och arbetsskador i byggbranschen

AFA beviljade under 2017 medel till ett projekt med syfte att utvärdera insatser som görs inom byggbranschen (Skanska) för att minska psykisk ohälsa och arbetsskador. Insatserna handlar om att minska psykosociala belastningar i arbetet genom bland annat ökade utbildningsinsatser till chefer och riktade skyddsronder. Både effekt- och process-utvärdering kommer att genomföras av utbildningar och skyddsronder. Dessutom planeras studier av effekter av olika implementeringsstrategier.

Uppdaterad rapport "Insatser via företagshälsovården för att minska eller förebygga psykisk ohälsa"

En uppdatering av tidigare rapport (framtagen av IMM vid Karolinska Institutet i samarbete med CAMM) "Insatser via företagshälsovården för att minska eller förebygga psykisk ohälsa; En kartläggning av forskningen" har genomförts av IMM i samarbete med CAMM (ekonomiskt stöd från Folkhälsomyndigheten). Uppdateringen inkluderar totalt 33 studier där insatser getts av företagshälsovård för att förebygga eller minska psykisk ohälsa bland anställda varav 12 nya studier. Sammantaget indikerar resultaten att arbetsplatsinriktade insatser med KBT eller problemlösningsbaserad metod som ges

via företagshälsovården kan förkorta tid till arbetsåtergång bland anställda sjukskrivna för psykisk ohälsa. Kunskapsläget är fortsatt oklart gällande effekter av förebyggande insatser och effekter av insatser som ges till anställda i risk för psykisk ohälsa. Flera studier indikerar också att det inte finns en tydlig relation mellan omfattning av symtom och arbetsåtergång. I en nyttillkommen studie i denna uppdatering innebar insatsen bl.a. att öka de sjukskrivnas tilltro till sin förmåga att återgå i arbete trots symtom, kombinerat med problemlösningsbaserad metodik riktad mot arbetsplatsen. De anställda som fick denna insats hade en snabbare återgång i arbete jämfört med sedvanlig insats, medan de psykiska symtomen minskade i båda grupperna oavsett grad av arbetsåtergång. Fynden understryker vikten av insatser som aktualiserar arbetsåtergång tidigt i processen och erbjuder metoder för samtidig symtomhantering och arbetsåtergång.

Projekt om problemlösning vid psykisk ohälsa i arbetslivet

Det kunskapsgenererande projektet "Problemlösning vid psykisk ohälsa i arbetslivet" (PIA-studien) har fortsatt under 2017. Projektet leds från Karolinska Institutet i samarbete med CAMM och Stockholms läns landsting och syftar till att utvärdera en individ- och arbetsplatsinriktad intervention för anställda med arbetsrelaterad psykisk ohälsa avseende kostnadseffektivitet och effekt på sjukfrånvaro och hälsa. Interventionerna genomförs inom företagshälsovården och följer en tydlig struktur kring stresshantering, problemlösning, stegvis aktivering, återfallsprevention vid arbetsåtergång samt uppföljning. Såväl den anställde som arbetsgivare involveras. Rekrytering av deltagare från fyra företagshälsor till PIA projektet avslutades i maj 2017. Trots svårigheter med rekryteringen har 100 anställda kunnat inkluderas i projektet vilket möjliggör meningsfulla analyser. Deltagarna kommer nu att följas ett år med hjälp av frågeformulär, sms och registerdata kring sjukskrivning, arbetsprestation och psykisk hälsa. Därefter beräknas kostnadseffektiviteten av metoden. Resultaten kan komma att innebära stora kostnadsbesparingar för samhället, minskat produktionsbortfall för arbetsgivare samt bättre livskvalitet för den anställde. Om interventionen är framgångsrik kan den användas i det vardagliga arbetet inom företagshälsovården. Redan nu har en av de deltagande företagshälsorna beslutat att inkludera PIA metoden i sin basmodell vid utredning och planering av åtgärder även efter att forskningsprojektets avslutats.

Projekt om riskfaktorer i hemtjänstens arbetsförhållanden

Hemtjänsten är en bransch med stora utmaningar utifrån såväl ett organisatoriskt som arbetsmiljöperspektiv. Ett projekt, "Hemtjänstpersonalens arbetsförhållanden - identifiering av hälsoriskfaktorer samt åtgärdsförslag" som startade 2016 har fortsatt under 2017. Det övergripande syftet med det nya projektet är att genom ny kunskap kunna verka för hållbara arbetsförhållanden inom hemtjänsten så att personalen ges förutsättningar för att arbeta fram till pensionen utan att drabbas av belastningsskador eller psykisk ohälsa, samtidigt som utförarnas improduktiva kostnader minskar. Under 2017 har informationsinsamling genomförts och resulterat i 450 besvarade enkäter ifrån 19 enheter. Preliminära tvärsnittsanalyser indikerar ett samband mellan arbetsförhållanden och den självskattade sannolikheten att man är kvar i yrket om två år. Projektet fortsätter under 2018 med tekniska mätningar av fysisk arbetsbelastning och intervjuer om belastande arbetsmoment.

Projekt om arbetsställningars betydelse för besvärsuppkomst i nacke-skuldra

I ett delvis externfinansierat projekt (samarbete med Uppsala universitet och danska Arbetsmiljöinstitutet), "Arbetsställningars betydelse för besvärsuppkomst i nacke-skuldra - exponerings-responssamband och referensvärden från tekniska mätningar"

har vi analyserat armvinkelmätningar och smärtskattningar från 678 danska arbetare (städare, montörer och förare inkl. sophämtare). Vi har med statistiskt avancerade metoder jämfört exponeringsnivåer med longitudinella skattningar har nack-skulder-smärta (en skattning per månad under 12 månader). Resultaten visade inte några säkerställda samband mellan exponering och smärtrapportering. En förklaring till detta kan vara att deltagarna i snitt hade arbetat 13 år i respektive yrke och redan tidigare utvecklat en smärta som inte förändrades nämnvärt under året då skattningarna pågick. Slutrapportering kommer att ske till AFA sker under våren 2018.

Projekt om arbetsbelastning i städbranschen

Projektet om arbetsbelastning i städbranschen (delfinansiering från AFA), genomförde 2017, efter att via Karolinska Universitetssjukhusets serviceavdelning etablerat kontakt med det upphandlade företaget NCA, detaljerade mätningar av fysisk belastning under sjukhusstädarbete på 12 städare. De samlade resultaten visade att både hotellrums- och sjukhusstädare har hög arbetsbelastning i övre delen av kroppen, vilket innebär hög risk för att drabbas av belastningsskador. Det finns ett behov av att minska arbetsbelastningen, speciellt hos hotellstädare. Projektet kunde även visa att de anställda själva kan klara av att genomföra mätningar av arbetsställningar och arbetsrörelser i överarmen. Detta innebär att egenmätningar kan bli en kostnadseffektiv mätstrategi också i andra branscher samt att de till en högre grad kan användas i framtida projekt. Resultaten har presenterats i seminarium med hotellbranschen (med företag och arbetstagarrepresentanter) samt på en AFA-konferens om städarbete, och vid Nordiska Ergonomikonferensen. Åtgärder t ex i form av information till gäster att inte slänga handdukar på golvet har genomförts inom hotellbranschen.

Ny styrkonsolsprototyp för att minska kirurgers statiska belastning

Under 2015 inleddes ett projekt där objektiva mätdata och kvantifiering av kirurgers exponering för riskfaktorer för belastningsskador och försämrade prestanda under olika typer av operationer samlades in. Resultaten har nu lett till konkreta resultat där CAMM tillsammans med kirurger och ett amerikanskt medicintekniskt företag arbetar med en ny styrkonsolsprototyp för att minska kirurgens statiska belastning vid robot-assisterad titthälskirurgi. Under 2017 har vi utgående från 3D ritningar, och med hjälp av ett simuleringsprogram (där digitala kirurger med olika kroppsbyggnad "använder" konsolen), utvärderat konsolen och gett några förslag på förändringar som bör göras innan konsolen sätts i produktion.

Projekt om smarta kläder

Samarbetet med KTH och flera andra universitet (finansiellt stöd från VINNOVA och EU) med att ta fram s.k. smarta kläder fortsatte under 2017. Smarta kläder har integrerade sensorer, som via en smartphone app sänder signaler till en server. Målet är att ge företagshälsovården tillgång till lättanvända metoder som automatiskt genererar riskanalysrapporter. Under 2018 kommer en funktion som ger ergonomisk feedback till användaren att testas på nyanställda på Scania.

Studie undersöker tillförlitligheten i arbetsskadestatistiken

För att korrekt prioritera arbetsmiljöforskning och tillsynsverksamhet behövs studier som undersöker tillförlitligheten i arbetsskadestatistiken och i vilka yrken och branscher underrapporteringen är som störst. Studier från Danmark och Norge har indikerat att det kan finnas en underrapportering på upp mot 90%. Som den första studien i Sverige, ska vi använda Socialstyrelsens Olycksfallsregister (IDB) och jämföra med Informationssystemet om Arbetsskador (ISA) och AFA försäkrings register över

olycksfall. Studien kommer att belysa skillnader i rapportering till olika register och vilka faktorer som kan kopplas till dessa skillnader samt om otrygga anställningar är förknippat med större risk för arbetsolyckor. Otrygga anställningar definieras utifrån registerdata om anställningar, arbetslöshet, lön och andra inkomster. Dessutom analyseras om svårighetsgrad och typ av olycka är relaterat till sysselsättningsstatus, utbildningsnivå, kön, bransch mm. De förväntade resultaten kan ha konsekvenser för framtida tillsynsverksamhet och prevention i Sverige. Därför har vi också målsättningen att omsätta fynden till praktisk nytta för registerhållarna. Projektet, "Riskfaktorer för arbetsplatsolyckor - hur påverkar underrapportering och osäkra anställningar?" (CURSOR), finansieras av FORTE och är ett samarbete med forskare från Institutionen för Folkhälsovetenskap, KI och Massachusetts, USA.

Projekt om relationen mellan ett företags ekonomiska situation och antalet arbets-skador

Ett nytt tvärvetenskapligt projekt med medverkan av forskare från USA (Key business indicators as risk factors for occupational accidents in Sweden (KIROS)), finansiering från FORTE) kommer att undersöka om arbetsskador ökar hos företag som får en försämrad ekonomisk situation. Förändringar i viktiga företagsekonomiska indikatorer kommer att analyseras i relation till arbetsolyckor på kort sikt (1 år) och lång sikt (5 år). Exempel på viktiga företagsindikatorer är storlek, vinst, ekonomiskt handlingsutrymme, skulder, likviditet och effektivitet. Varje svensk organisation med mer än 10 anställda följs från 2002-2016. Registerdata hämtas från SCB (LISA) och Arbetsmiljöverket (ISA).

Distributionsförares arbetsskador

Samarbetsprojektet med TYA (Transportfackens Yrkes- och miljönämnd), med finansiering från AFA, om orsaker till distributionsförares arbetsskador har slutrapporterats. Skador som anmälts av distributionsförare och terminalarbetare har analyserats avseende förhållanden i samband med olyckstillfällena. Dessutom intervjuades 78 arbetare som hade varit med om arbetsolycksfall 2011 – 2014. Resultaten har lett fram till åtgärdsförslag på lokal respektive på bransch- eller regional nivå. På lokal nivå inkluderar detta att förebygga risker då en ensam distributionsförare lossar gods hos kund, samt vikten av att hålla fordon och hjälpmedel i god ordning. De övergripande förslagen fokuserar på hur man skall förebygga brister hos kund genom branschgemensamma krav, samt gemensamma utbildningar i arbetsmiljö och säkerhet för arbetsledning respektive förare (speciellt vid introduktion för nya förare). Resultaten har, oftast i samarbete med TYA, presenterats vid ett flertal seminarier och konferenser.

Kemiska och fysikaliska arbetsmiljöfaktorer

Flera medarbetare arbetar med arbetsmiljöinriktad riskidentifiering/forskning inom området kemiska och fysikaliska hälsorisker. Vi fortsätter med vårt arbete i projektet "Brandmän och cancer – epidemiologiska studier av cancerrisk och kartläggning av exponering för cancerframkallande ämnen via luftvägar och hud" med de epidemiologiska delprojekten om cancerrisk hos brandmän, och ett mätprojekt som berör luft- och hudexponering för brandmän och polisens brandtekniker. Det är projekt finansierade av forskningsanslag men visar på ett stort behov vad gäller råd om praktisk riskhantering för de berörda grupperna.

Vi använder en tidigare framtagen jobbexponeringsmatris för damm för att kartlägga risker i samband med graviditet och dammexponering i arbetet.

Vi driver ett projekt om omhändertagandet av patienter med arbetsrelaterad KOL (kronisk obstruktiv lungsjukdom) i primärvården. Syftet är att öka kunskapen inom primärvården om att exponering i arbetsmiljön kan bidra till att utveckla eller försämra KOL, samt ge information om vilka arbetsmiljöer som bör undvikas för KOL-patienter. Primärvården ska också få råd om vilka patienter som kan behöva remitteras till vår mottagning. Under 2017 har vi löpande informerat i primärvårdens astma-KOL process-grupp, samt medverkat med föredrag om KOL på nationella primärvårdskonferensen på Stockholm Waterfront 2017-09-27. Vi har planerat för att under 2018 utvidga verksamheten till att även omfatta arbetsrelaterad astma.

Vi arbetar också ett projekt finansierat av ett forskningsanslag där vi studerar kopplingen mellan KOL och arbetsexponering för olika typer av damm. Resultat från projektet sprids bland annat genom att vi deltar i en utbildning för allergisjuksköterskor där sambandet mellan KOL och arbetsexponering belyses med kunskaper hämtade från projektet.

Studier kring kemikalieexponeringars betydelse för bröstcancer fortgår med extern finansiering.

Enhetens medarbetare har medverkat som experter i framtagandet av ett dokument om kemisk exponering och hjärt-kärlsjukdom som leds av Nordiska expertgruppen (NEG)

Vi har konstaterat att det saknas en överblick över hur exponeringsnivåerna för kemiska ämnen utvecklas i arbetslivet samt att det finns en bristande kompetensförsörjning vad gäller att utföra arbetsplatsmätningar. Tillsammans med övriga arbets- och miljömedicinska enheter i landet diskuteras därför hur klinikerna kan samarbeta för att öka kunskapen om aktuella exponeringar i arbetslivet. Tillsammans med övriga Arbets- och miljömedicinska enheter i landet planerar vi att resultatet från mätningar utförda vid enheterna ska utgöra grunden till en kommande nationell exponeringsdatabas över kvartsexponering i olika branscher.

De mätningar av kvarts i byggindustrin som genomfördes under vintern 2016/2017 och resulterade i en CAMM-rapport (CAMM 2017:02). Det blev också startpunkten på ökade kontakter med byggarbetsgivare och fackliga företrädare i Stockholmsregionen, för att sprida kunskap om hälsorisker och exponeringsnivåer för kvarts.

I samband med att allt svetsningsarbete klassades som cancerframkallande av IARC (WHO: s cancerinstitut) under hösten 2017, påbörjade vi ett arbete med att föra ut kunskap om det. Detta resulterade bl.a. i ett fullsatt seminarium (> 50 deltagare) i januari 2018, om risker, exponering och skydd.

Ögonfransstylisterna är en relativt ny yrkesgrupp som uppmärksammats på grund av besvär i luftvägar och hudbesvär kopplade till exponering för hårdplastbaserat lim, och under året kom flera unga kvinnor till vår mottagning. I samarbete med en student på företagssköterskeutbildningen har vi genomfört en enkät riktad till ögonfransstylisterna under vt 2017.

I samband med våra patientutredningar framkommer mycket ofta att det saknas exponeringsmätningar t.ex. av de kemiska ämnen som patienterna exponeras för. För att underlätta för FHV att genomföra exponeringsmätningar av olika arbetsmiljöproblem som kemiska ämnen (damm och ångor) och fysikaliska (buller och vibrationer) har vi en mindre uthyrningsverksamhet av lämpliga mätinstrument. Då vi märkt att nyutbildade arbetsmiljöingenjörer ofta saknar basala kunskaper i mätstrategi och hantering av

utrustning arrangerar vi, i samarbete med landets övriga arbets- och miljömedicinska enheter en utbildning "Mätutbildning för kemiska och fysikaliska faktorer i arbetslivet". Kursen är på sammanlagt 5 dagar, varav del 2 (2 kursdagar) genomfördes i Stockholm i februari 2017. En ny kurs gavs också under 2017. Utbildningen är mycket efterfrågad och vi planerar att hålla den 2-3 gånger per år framöver.

Vår jobbxponeringsmatris över buller på svenska arbetsplatser används i en lång rad studier med utfall som hörselskador, hjärt- kärlsjuklighet, samt fosterskador. Matrisen används också av flera andra forskargrupper och ett utbyte med finska matris-forskare har inletts.

Vibrationsexponerade patienter är fortfarande en stor patientgrupp på vår mottagning och trots en bra lagstiftning framkommer det ofta att arbetsgivarna är okunniga om lagstiftning och risker. Under året har vi deltagit i ett samarbete med landets övriga Arbets- och miljömedicinska enheter i ett kvalitetsarbete avseende våra yrkeshygieniska utredningar av vibrationspatienter, med målsättning att sätta igång ett preventivt arbete kring vibrationer under 2018. Som ett steg i denna satsning handleder vi två studenter i ett projektarbete på arbetsmiljöutbildningen på KTH. Målet är att personer som arbetar med vibrerande verktyg på ett enkelt sätt ska kunna hålla reda på sin uppnådda vibrationsdos genom en tydlig märkning på instrumenten som hanteras. Projektet avslutas under våren 2018.

Några medarbetare fortsätter att arbeta med statistiskt/epidemiologiskt stöd internt inom CAMM och inom Stockholms läns sjukvårdsområde.

Flera medarbetare har medverkat i vetenskapliga artiklar inom området arbetsmedicin.

Arbets- och miljöbetingade hudsjukdomar

Med år 2017 som sista år avslutade vi vårt deltagande i ett 4-års arbete med COST action TD1206, ett EU-stött europeiskt samarbetsprojekt för förebyggandet av arbetsdermatologiska sjukdomar. Inom ramen av detta arbete kartläggs bland annat hur patienter med arbets- och miljödermatologiska sjukdomar och misstänkt arbetsskada utreds och tas hand om i Europa, harmoniseras det metoder och rutiner inom diagnostiken och sprids det kunskap över gränser. Allt detta för en effektivare utnyttjande av åtgärdsresurser. Deltagandet innebar fysiska möten samt arbete med 5–6 projekt inom arbetsgruppen.

Tidigare utfördes den överväldigande majoriteten av kontaktallergiutredningar i regi av länskliniker. Samarbete med dessa stora aktörer gav oss en bra blick om läget kring aktuella allergen. Denna källa för information försvann med vårdval Hud. Vi har arbetat med organisatoriska frågor inom arbetsgruppen vårdval Hud/Spesak för att kunna ställa hårdare krav på hur kontaktallergiutredningar utförs vid vårdvalsenheter. Tack vare vårt arbete ingår från år 2018 i avtalet att vårdvalskliniker måste använda svensk basserie samt 2 läkaravläsningar. Dessa åtgärder höjer förhoppningsvis kvalitén i länets dermatitutredningar och kommer att kunna bidra till ett bättre utgångsläge för att planera nytt sätt i att kartlägga kontaktallergisituationen i Stockholm.

Med hjälp av SLSO:s jurister lyckades vi avsluta det flera års arbetet med att införa vårt lapptestdatahanteringsprogram för nationell användning och spridning. Med hjälp av denna finansieringskälla kommer vi att kunna förbättra vårt statistiska verktyg för kartläggning av arbets- och miljörelaterade kontaktallergier.

I samarbete med IMM/KI fortsatte vi bearbetning av data om kontaktallergi i BAMSE-kohort. Sammanställning av en CAMM-rapport om fynden och dess betydelse för länet har påbörjats och kommer att publiceras i 2018.

Våra medarbetare vid Enheten för arbets- och miljödermatologi handledde 2 olika examensarbete i 2017 inom magisterutbildningen där arbetet bidrog till ny kunskap inom skadliga hudexponeringar. Det ena handlade om psykosociala aspekter av handeksem som drabbar sjukvårdsarbetare, det andra handlade om risker inom arbete med ögonfransförlängning. Dessa examensarbeten kommer att leda till vidare bearbetningar.

I ett liknande handledningsprojekt i samarbete med KTH deltog vi i kartläggning av farliga hudexponeringar i hårfärgningsprodukter.

I 2017 handledde vi en ST-läkare inom hud- och könssjukdomar inom sitt vetenskapliga arbete. Detta arbete handlade om bearbetning av våra data om lapptestning med gummihandskar och relaterade testallergen. Arbetet vars kartlägningsdel redan har genomförts kommer att kvalitetssäkra våra diagnostiska metoder för att kunna upptäcka gummiallergi som drabbar särskilt hårt inom hälso- och sjukvården.

Omgivningsmiljö

Arbetet med riskidentifiering och kartläggning inom omgivningsmiljön har fokus på buller, luftföroreningar, inomhusmiljö, klimatets påverkan på människors hälsa samt allergi med särskild inriktning mot allergi och luftvägssjukdomar hos barn och ungdomar. Analyser av samband mellan olika miljöfaktorer och hälsoeffekter i länet bedrivs i nära samarbete med IMM. Detta samarbete bidrar till att upprätthålla regional, nationell och internationell spetskompetens inom miljömedicin, vilket är nödvändigt för att landstinget ska kunna ge expertstöd av betydelse.

Under året har kartläggningarna i länet bland annat rört exponeringar för buller, luftföroreningar, värmeböljor, cancer- och allergiframkallande ämnen, byggnadsmaterial och fukt och grönstruktur. De hälsoeffekter som studeras är främst hjärtkärlsjuklighet, luftvägssjuklighet samt allergisjukdom. Dessutom har den kombinerade effekten på lungfunktion av pollenförekomst och luftföroreningar undersökts inom BAMSE-kohorten, som är ett gemensamt projekt mellan Stockholms läns landsting och Karolinska Institutet. Därutöver har, under 2017, arbete påbörjats gällande kartläggning av psykiska och fysiska hälsorisker relaterat till trångboddhet.

BAMSE

Vi genomför nu en ny uppföljning av studiedeltagarna vid 22–24 års ålder. Uppföljningen startade i november 2016 och kommer att pågå till juni 2019. Studiedeltagarna bjuds in att besvara en webenkät med frågor kring symtom på allergirelaterade sjukdomar och andra folksjukdomar, samt frågor om miljö, livsstil, livskvalitet och sysselsättning. Många av frågorna är desamma som vid tidigare uppföljningar, medan andra anpassats för att passa studiedeltagarnas nuvarande ålder. Samtliga individer som besvarar enkäten bjuds in till en klinisk undersökning på Södersjukhuset. Undersökningen är mycket lik tidigare kliniska undersökningar och innefattar bland annat blodprovstagning, lungfunktionstest, blodtryck, längd, vikt, midjemått, och kroppssammansättning (mätt med bioimpedans) och urinprov. Vid sidan av detta arbete har vi också fortsatt att vårda BAMSE:s databaser och inventera blodprover från tidigare kliniska undersökningar.

Vi har bland annat visat att många ungdomar är exponerade för ämnen som kan orsaka kontaktallergi, t.ex. genom piercing (inklusive hål i öronen) och hårfärgning. Flickor rapporterade dessa exponeringar i högre grad än pojkar, t.ex. hade 93 % av de 16-åriga flickorna piercing i jämförelse med 16 % av pojkarna. Det är dock viktigt att notera att de flesta som är exponerade inte har kontaktallergi. Förekomsten av kontaktallergi i vår population är 17 % bland flickor och 13 % bland pojkar.

Vi har även studerat hur allergisjukdom kan påverka risken för andra kroniska sjukdomar. Tidigare studier har pekat på att barn med eksem kan ha en ökad risk för ADHD, men vi såg inget samband i vårt material. Vi har även undersökt sambandet mellan astma och övervikt. Vår studie visade att flickor med kvarstående astma under barndomen (det vill säga både i förskoleåldern och som tonåringar) hade ökad risk för övervikt under barndomen jämfört med flickor utan astma. Hos pojkar sågs inget tydligt samband mellan astma och övervikt.

I en annan studie gjordes längre intervjuer av ungdomar med astma. Resultaten visade att ungdomar med astma lever med en ambivalens mellan att behandla sin sjukdom och att integrera sig socialt och prestera som alla andra. Dessa resultat följs nu upp med intervjuer av unga vuxna med astma vid den pågående datainsamlingen.

Vi har även studerat betydelsen av kost under barndomen. Resultaten visar att ett högt intag av antioxidanter från kosten i skolåldern (8 år) kan minska risken att utveckla allergisjukdom upp till 16 års ålder. Våra resultat visar även att höga blodnivåer av fleromättade fettsyror kan kopplas till minskad risk för astma och hösnuva vid 16 års ålder.

Den information om Stockholmsbarn (numera unga vuxna) som samlats in genom BAMSE-projektet utgör en databas av stort värde. Då den också är väl strukturerad och underhållen är den intressant inte bara för forskargrupper i vår region utan också nationellt och internationellt. Ett flertal samarbetsprojekt har pågått under året, där BAMSE har bidragit med data och prover. Flera av projekten leds och koordineras av forskare från BAMSE-studien.

Vid sidan av studier om astma och allergisjukdomar har vi även studerat andra faktorer, t.ex. kortisolnivåer i saliv, en markör för stress. När studiedeltagarna nu nått vuxen ålder kommer vi att i allt större utsträckning att studera vanliga kroniska sjukdomar som t.ex. högt blodtryck och andra riskfaktorer för hjärtkärlsjukdom. Under året har vi också arbetat med flera studier om miljörelaterade faktorer som t.ex. luftföroreningar och miljötabaksrök. Många av de analyser som påbörjats under 2017 sammanställs nu i olika rapporter och vetenskapliga publikationer.

Sammantaget publicerades drygt 20 artiklar från BAMSE-projektet i internationella vetenskapliga tidskrifter under 2017. Resultat har presenterats vid ett nätverksseminarium inom allergi och miljö för hälso- och sjukvården samt genom kommunbesök. Flera BAMSE-forskare har också presenterat resultaten på internationella konferenser.

Allergiprevention

Den regionala Miljöhälsorapporten som publicerats under hösten presenterar förekomster av allergisjukdomar och annan överkänslighet av den vuxna befolkningen i länet. Allergisnuvan har ökat sedan sista mätningen och även eksem hos unga kvinnor har ökat markant. Pollen- och pälsdjursallergi har också ökat. Astma ligger kvar på samma nivå som tidigare mätning. Vi ser också att miljöfaktorer kan förvärra symtom hos de med allergisjukdom.

CAMM har medverkat i i framtagande av en broschyr om fysisk aktivitet och astma, samt om vilka råd man kan ge om fysisk träning till barn och ungdomar med astma. Se broschyren <https://www.swenurse.se/globalassets/sektioner--natverk/astma--allergi--och-kolsjukskoterskeforeningen/levnadsvanor-asta-till-webb.pdf>

CAMM har också medverkat i utvecklingsarbete på akutsjukhuset Karolinska Universitetssjukhuset och primärvården som syftar till att möjliggöra att barn och ungdomar med astma får ett bra omhändertagande både inom sjukvården men också i hemmet och i förskola/skola.

CAMM medverkar i Allergicentrums arbete (Allergicentrum är ett samarbetsprojekt mellan Stockholms Läns Landsting och Centrum för allergiforskning på Karolinska Institutet). Allergicentrums arbete syftar till att samordna allergifrågorna i Stockholms län samt öka kunskapen inom allergiområdet för professionen.

Luftföroreningar

Vi har lett hälsodelen av ett nationellt forskningsprogram om luftföroreningar och klimateffekter (SCAC) som underlag för nationellt och internationellt beslutsfattande inom luftvårdsområdet. Med hjälp av spridningsmodeller beräknades halter av PM10, PM2,5 och sot (black carbon) baserat på utsläpp från vägtrafik, vedeldning, sjöfart samt olika industriutsläpp, arbetsmaskiner och jordbruk. Kombinerade analyser av kohorter i Göteborg, Stockholm och Umeå med sammanlagt mer än 100 000 individer visade inga tydliga samband mellan exponering för de tre typerna av partiklar och ischemisk hjärtsjukdom. Det förelåg dock ett statistiskt signifikant samband mellan exponering för sot och stroke. De kvantitativa samband som sågs i våra analyser är väl förenliga med resultaten i tidigare epidemiologiska studier där man använt högupplösta exponeringsdata.

Analysen i en kohort av vuxna från Göteborg visade små men statistiskt signifikanta sänkningar av lungfunktionen kopplat till exponering för alla tre typerna av partiklar från vägtrafik. För sot sågs även samband med alla partikelkällor sammantagna. I liknande studier av födelsekohorten BAMSE från Stockholm sågs dock inga statistiskt säkra samband i förhållande till beräknad exponering för PM10, PM2,5 eller sot. I tidigare analyser av denna födelsekohort som fokuserat på utsläpp från vägtrafiken observerades emellertid en sänkt lungfunktion vid både 8 och 16 års ålder knuten till exponering under det första levnadsåret. Tillsammans med resultat från studier publicerade från andra länder talar våra fynd för att lungfunktionspåverkan utgör en känslig indikator för negativ hälsopåverkan av luftföroreningar.

Graviditetsutfall studerades baserat på födslar i Storstockholmsområdet under en tioårsperiod. Exponering för avgaspartiklar under graviditeten visade samband med en ökad risk för låg födelsevikt. Ett samband antydde även mellan ozonexponering under graviditetens första del och risken att föda före 37:e graviditetsveckan.

Att exponering för luftföroreningar under spädbarnstiden är betydelsefull bekräftas i en studie inom födelsekohorten BAMSE som visade att förhöjda nivåer av inflammationsmarkörer i blod vid 8 års ålder kunde knytas till exponering under första levnadsåret. Vi såg dock inga samband mellan exponering för luftföroreningar och autism vilket rapporterats i flera studier från USA.

Flera undersökningar av länsbefolkningens exponering för sot har analyserats kommer att rapporteras under 2018.

Buller

Vi medverkar i Världshälsoorganisationen WHO:s arbete med att ta fram nya riktvärden för buller och har författat avsnitt om biologiska mekanismer för icke-hörselrelaterade effekter samt om hjärt-kärleffekter och metabola sjukdomar knutna till bullerexponering. WHO:s rapport beräknas bli klar under 2018.

Som ett särskilt uppdrag har vi utvecklat metoder och kriterier till stöd för länets kommuners karteringar av buller, se separat redovisning under Särskilda uppdrag, punkt 5.

CAMM medverkar i flera forskningsprojekt om buller och hälsa i Stockholms län. Nya resultat visar tydliga samband mellan exponering för buller från vägtrafik respektive flygtrafik och ökat midjemått. Samband sågs även mellan exponering för flygbuller och risken att utveckla högt blodtryck. En studie inom födelsekohorten BAMSE visade förhöjda salivkortisolnivåer hos tonåringar som var utsatta för buller från vägtrafik över 55 dB nära bostaden och uppgav besvär av bullret.

I samarbete med Karolinska Institutet och WSP och på uppdrag av Trafikverket medverkade CAMM under 2017 också i ett projekt som syftade till att beräkna sjukdoms-
bördan till följd av buller från väg- och spårtrafiken i Sverige. Resultat från projektet har redovisats i rapporten Metod för DALY-beräkningar i transportsektorn (WSP, mars 2017) och i en vetenskaplig publikation.

Klimatförändring och grönstruktur

Stockholm är en av de grönaste huvudstäderna i Europa, men det finns en oro för att framtida förtätning kan leda till en minskning av det fysiska utrymme som finns tillgängligt för grön struktur. Grönstruktur i närheten av bostäder, liksom "blå" (hav, sjöar, floder, kanaler) strukturer, har visat sig att ha en hälsofrämjande effekt. Dessa strukturer stärker både mental och fysisk återhämtning (sänker stressnivå och blodtryck), främjar fysisk vardagsmotion och trivsel i bostadsområdet (Miljöhälsorapport 2017). Gröna bostadsområden påverkar även barnens utveckling och deras relation till naturen. Dessutom ökar grön- och blåstruktur områdets attraktivitet. Att förtäta grönstruktur och göra blåstruktur mer tillgänglig har potentialen att fungera som en preventiv hälsoåtgärd, vilket har visat sig att ha en speciellt påtaglig effekt hos den socioekonomiskt mest utsatta delen av befolkningen (Miljöhälsorapport 2017).

Under 2017 genomförde vi en studie med syftet att undersöka om låginkomstområdena i Stockholms län är mindre gröna än höginkomstområdena. Vi fann att sambanden mellan mängden grönska och områdets socioekonomiska status skiljer sig beroende på till vilken typ av kommun (urban, förort, landsbygd) området tillhör. Medan mer grönska i förortskommunerna visar samband med högre månadsinkomst hos invånarna, är det höginkomstområden som har minst grönska i de urbana kommunerna (Stockholm, Sundbyberg, Solna). Eftersom det är sannolikt att invånarna i höginkomstområdena har fler möjligheter till "alternativ exponering för grönska" i form av sommarstugor och resor, är det sannolikt att hälsoeffekterna som associeras med att bo i områden med lite grönska är mer framträdande i låginkomstområdena i förorter.

Ett doktorandprojekt i samarbete med IMM/KI om grönområdets hälsoeffekter startades upp under sommaren 2016. Den första studien utfördes under år 2017. Resultaten visar att urban grönstruktur har en signifikant effekt på midjemåttet hos befolkningen, i synnerlighet hos kvinnor. Midjemått är en riskmarkör för, bland annat, diabetes, kar-

diovaskulära sjukdomar och vissa typer av cancer. Man kan således tänka sig att grönstruktur i städer skulle kunna fungera som en preventiv hälsoåtgärd mot vissa specifika sjukdomar.

Trångboddhet

Framförallt i storstäderna har trångboddheten ökat på senare tid och huvudsakligen är det hushåll med lägre inkomster som bor trängre samt barn, ungdomar, nyanlända och personer med invandrarbakgrund. Ofta diskuteras att trångboddhet ökar risken för smittspridning och att trångbodda oftare är sjuka men också att trångbodda påverkas psykiskt och att barns skolgång försvåras av olika skäl. Dock är nuvarande kunskapsunderlag tunt och ofullständigt inom detta område, inte minst avseende situationen i Stockholms Län. Framförallt saknas en sammanställning av de olika perspektiv som rimligen finns hos många olika aktörer inom länet, som ser problematiken och som säkerligen vill bidra med kunskap och kanske förslag på möjliga lösningar. Mot denna bakgrund har CAMM under 2017 initierat arbete för att under 2018 inhämta en djupare kunskap av barns psykiska hälsa och skolgång i förhållande till trångboddhet.

4. Arbets- och miljörapportering

Miljöhälsorapportering

CAMM medverkade till flera kapitel i Miljöhälsorapport 2017 (Folkhälsomyndigheten 2017) som baserades på den nationella miljöhälsoenkäten 2015. Vi utarbetade även en regional miljöhälsorapport för Stockholms län (Miljöhälsorapport 2017 Stockholms län). Enkäten besvarades av nära 15 000 Stockholmare (svarsfrekvens 42 %) i åldrarna 18-84 år som varit folkbokförda i Sverige i minst fem år. Svaren har viktats så att de är representativa för målbefolkningen (1,56 miljoner personer). Resultaten från enkätundersökningen har jämförts med två tidigare undersökningar (Miljöhälsoenkät 1999 och 2007) och på så vis har det varit möjligt att beskriva förändringar över tid för olika miljöexponeringar och miljörelaterade sjukdomar. Jämförelser har också gjorts inom länet (uppdelat på kommundyp, kommun eller landstingsvalkretsar inom Stockholms stad), med riket som helhet, med andra storstadsregioner (Göteborg och Malmö) och beroende på faktorer såsom bostadstyp, ålder, kön, utbildningsnivå och inkomst. Nya kapitel som inkluderats i denna rapport är grönstruktur, klimatförändringar och hälsorelaterade miljömålsindikatorer. Rapporten presenterades vid ett halvdagsseminarium den 23 november som också filmades. Filmen från seminariet finns tillgänglig på CAMM:s webbplats. Seminariet resulterade också i ett inslag om buller och hälsa på TV4 nyheterna.

Miljöhälsa online

Parallellt med den tryckta rapporten har vi även lagt grunden till ett webbverktyg som syftar till att visualisera och synliggöra regionala miljöhälsodata, kallat "Miljöhälsa Online". Miljöhälsa Online ska ses som ett komplement till den regionala miljöhälsorapporten där man ska kunna hitta uppdaterad information om Stockholmarnas miljörelaterade hälsa och också ha möjlighet att se hur de olika miljöfaktorerna är fördelade över länet genom interaktiva kartfunktioner. Verktöget är under utformning/uppbyggnad och kommer att lanseras under 2018.

5. Kunskapsstöd och kunskapsspridning

Nyhetsbrev

CAMM skickar ut två nyhetsbrev via e-post. "Arbetsmiljö och hälsa" riktar sig primärt till personal inom till exempel företagshälsovård, primärvård och HR, skyddsombud, chefer och andra som kommer i kontakt med arbetsmiljöfrågor i arbetet. "Miljö och hälsa" riktar sig till personer som kommer i kontakt med miljöfrågor i arbetet på till exempel miljö- och hälsoskyddskontor, miljöavdelningar, inom samhällsplanering eller inom hälso- och sjukvården. Under 2017 har vi producerat och publicerat tre nyhetsbrev i serien "Arbetsmiljö- och hälsa" som har cirka 1 500 prenumeranter och tre nyhetsbrev i serien "Miljö och hälsa" som har cirka 1 100 prenumeranter. Att det är färre än vad som angivits i uppdragsbeskrivningen beror delvis på att vi har beslutat att dra ner på antalet eftersom nyhetsbrev är så resurskrävande i sin nuvarande form att de lämnar alltför lite tid för annat kommunikationsarbete. Under hösten bedömdes arbetet med Miljöhälsorapport Stockholms län 2017 vara mer prioriterat.

Nyhetsbrev planeras av redaktionsråd som består av kommunikötören och representanter från alla enheter. De består av ett antal korta så kallade puffar (eller ingresser) som är länkade till artiklar på den externa webbplatsen www.camm.sll.se. Nyhetsbrev driver på så sätt besökare till webbplatsen, något som syns mycket tydligt i webbplatsens besöksstatistik.

Öppnings- och klickfrekvens

Våra nyhetsbrev har generellt både mycket hög öppningsfrekvens och mycket hög klickfrekvens vilket betyder att det är många av prenumeranter som öppnar nyhetsbrev och många som klickar på länkar i nyhetsbrev och fortsätter till fullängdsartikeln på vår webbplats. 2017 öppnades nyhetsbrevet "Arbetsmiljö och hälsa" i genomsnitt av 39,5 procent av prenumeranterna och av dessa klickade 44 procent på en eller fler länkar. "Miljö och hälsa" öppnades i genomsnitt av 35 procent och hade en klickfrekvens på 36 procent.

Webbplatser

Camm.sll.se

CAMM driver och utvecklar sedan hösten 2014 webbplatsen www.camm.sll.se. Camm.sll.se är navet för all vår externa kommunikation. Här ska man alltid kunna hitta aktuell information om alla delar av vår verksamhet, från aktuella seminarium och utbildningar till information om våra projekt, faktablad, rapporter och kontaktinformation. På vår hemsida publiceras också löpande nyhetsartiklar som belyser och förklarar olika delar av vår verksamhet.

Vi arbetar hela tiden med att optimera innehållet på vår webbplats ur ett sökmotorperspektiv för att öka antalet besökare som hittar till vår webbplats via Google och andra sökmotorer. Vi lägger också ner mycket tid på att textinnehållet ska vara så lättläst och lättbegripligt som möjligt. Det ska inte krävas expertkunskaper för att förstå innehållet på vår webbplats.

Camm.sll.se hade under 2017 totalt cirka 22 000 besök, 14 000 användare och 60 000 sidvisningar. Den genomsnittliga tiden som våra besökare spenderade på vår webbplats var strax över två minuter. Siffrorna är i stort sett desamma som för 2016.

De sidor som besöktes av flest användare var, förutom startsidan, sidan med allmän kontaktinformation, sidan om psykosociala faktorer, sidan med våra faktablad, sidan om vårt seminarium kring förebyggande åtgärder mot psykisk ohälsa och sidan som listar våra seminarier och utbildningar. Det är värt att lägga märke till att det finns två sidor som relaterar till psykosociala besvär i arbetet bland våra mest besökta sidor. Det är också nytt för 2017.

Jobbafrisk.nu

CAMM driver och underhåller webbplatsen www.jobbafrisk.se som ger yrkesvägledningsinformation både gällande så kallade riskyrken och friskyrken till ungdomar samt vuxna med astma, allergi och eksem.

Under 2016 hade jobbafrisk.se cirka 20 000 besök, cirka 12 500 användare och cirka 62 500 sidvisningar. Det är en viss minskning jämfört med 2016, framförallt vad gäller antalet sidvisningar som har minskat med cirka 15 procent.

Elevhälsportalen (Buller och allergi)

CAMM driver tillsammans med de två andra centrumbildningarna inom Stockholms läns landsting webbportalen Elevhalsportalen.se som lanserades 2016. Elevhälsportalens syfte är att stödja skolor och förskolor i att genomföra hälsofrämjande och förebyggande insatser. Läs mer i avsnittet "Särskilda uppdrag" under rubriken "Främja barns och ungdomars hälsa och skolprestationer genom att erbjuda skolor evidensbaserade strukturella insatser".

Viss.nu

CAMM driver och underhåller webbsidor om arbets- och miljöorsakade sjukdomar på webbplatsen www.viss.nu, ett system för vårdinformation och beslutsstöd framförallt till primärvården i Storstockholm.

Bullernätverket

Vi underhåller och utvecklar bullernätverkets webbplats bullernatverket.se. Bullernätverket har också en facebook-sida som underhålls av CAMM.

Faktablad

De allra flesta av CAMM:s faktablad finns tillgängliga i pdf-format på camm.sll.se. Under 2017 klickade besökare på webbplatsen på något av faktabladen cirka 1500 gånger.

Kvalitetssäkring och revidering av CAMM:s faktablad görs löpande. Under 2017 påbörjades arbetet med att uppdatera flera av faktablad som kommer att bli klara under 2018.

CAMM i media

CAMM har förekommit i media vid många tillfällen under 2017. Här följer några exempel där CAMM:s medarbetare har intervjuats, varit artikelförfattare eller där det på annat sätt har rapporterats om CAMM:s verksamhet.

- Artikel i Transportarbetaren, september 2017: Resultat från projekt om olyckor bland distributionsförare och terminalarbetare (TUDA).

- Flera artiklar i Sunt arbetsliv, däribland: "Nystartat projekt om nattarbete i vården" om projektet "Arbetstider och hälsa i sjukvården", "10 tips för en bra medarbetarenkät" om CAMM:s seminarium "Är din arbetsplats en god organisation" och "Tummen upp för mätmetod mot stress" om CAMM:s och Karolinska Institutets seminarium om arbetsrelaterad psykisk ohälsa.
- Debattartikel om nya riktvärden för trafikbuller i tidskriften Syre, skriven av medarbetare från CAMM och IMM.
- Inslag och intervju om buller och hälsa i TV4-nyheterna med anledning av miljöhälsorapport 2017 Stockholms län.
- CNN International: Medverkan i program om elöverkänslighet (sänt i USA 21 oktober och 11 november, samt på www.cnn.com/vitalsigns i tre delar från slutet av september: Part 2: <http://www.cnn.com/video/data/2.0/video/health/2017/09/21/vital-signs-reducing-wireless-exposure-b.cnn.html>).
- UR Se föreläsning 20/4 Lärarfortbildning: Allas rätt till utbildning. Nationell konferens. "Begränsningar eller alternativa vägar – medicinsk studie- och yrkesvägledning" (HYD-projektet).
- AFA Film på AFAs webbsida. Se Föreläsning/föredrag om städprojekt på AFAs seminarium "Allt om städ".
- Artikel om handeksem i restaurangbranschen – Hotellrevyn.
- Artikel i Allergia om Hudrisker med rengöringsmedel.

Rapporter

Miljöhälsorapport Stockholms län 2017

Se kapitel 4.

CAMM:s rapportserie

2017:01 Kartläggning av omgivningsbuller i Stockholms län- Systematisering och format för underlagsdata

Författare: Andreas Novak och Roger Fred (WSP Akustik) och Charlotta Eriksson

2017:02 Hur höga är kvartsnivåerna inom byggbranschen i Stockholm – en orienterande kartläggning 2016-2017

Författare: Karin Grahn, Marie Lewné

2017:03 Verksamheten vid Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM) 2016

2017:04 Etyl-2-cyanoakrylat i luften vid ögonfransförlängning

Författare: Sara Gunnare, Marie Lewné

2017:05 Underlag för bedömning av inomhusluft i kraftigt förorenad stadsmiljö

Författare: Johnny C Lorentzen

Rapport 2017:06 Arbetsmiljölyftet. Att främja en god arbetsmiljö inom Stockholms läns landsting

Författare: Gunnar Bergström, Marianne Parmasund, Annika Lindahl-Norberg, Vanna Barkstedt, Magnus Alderling, Katarina Kjellberg, Mikael Forsman, Lena Hillert

Rapport 2017:07 Patientstatistik 2016

Författare: Carolina Bigert, Alkistis Nalbanti, CAMM

Rapporter framtagna med andra aktörer

Arbetsskador bland distributionsförare och terminalarbetare – orsaker och förslag till åtgärder. Slutrapport AFA dnr 140229. Författare: Forsman M, Alderling M, Målvist I, Parmasund M, Larsson TJ, Lindahl Norberg A

Äldre i arbetslivet – en omvärldsanalys. Svenska ESF-rådet. Författare: Albin M, Liljefrost E, Parmasund M, Wadensjö E

Elevhälsoportalen 2017. Internrapport CES, CAMM, CHIS. Författare: Nyberg G, Jansson C, Patterson E, Sundblom E, Jonsson M, Parmasund M, Hökby S

Seminarier, utbildningar och föreläsningar

Seminarier

CAMM har under året själva eller i samarbete med andra aktörer arrangerat ett flertal seminarier och workshops. Deltagarna har kommit från bland annat företagshälsovård, skola, primärvård, organisationer, kommuner och myndigheter. Verksamheten är mycket uppskattad och en mycket hög andel av deltagarna rapporterar att den kunskap de fått har direkt betydelse för deras arbete. Vi jobbar mycket med riktade e-postutskick för att nå målgrupperna för seminarierna och utbildningarna vilket har visat sig vara effektivt.

24/2 From research to reality – Translating climate and health research into policies and public health practice.

CAMM och IMM organiserade seminariet: Under seminariet pratade den världskände klimatförändringsexperten Dr John M Balbus om hur vi omsätter klimat- och hälsoforskning till praktik.

31/3 Frukostseminarium Bullerkartläggning i praktiken

Presentation av CAMM: s tredje och avslutande rapport inom ramen för det särskilda uppdraget om bullerkartläggning, "Kartläggning av omgivningsbuller i Stockholms län. Systematisering och format för underlagsdata".

6/4 Regionala miljödagen 2017

Årets regionala miljödag "Effektiva transporter– så skapar vi ett samhälle utan ökat bilberoende" handlade om: Hur kan vi i Stockholms län skapa ett samhälle där bilberoendet istället avtar? Med bibehållen eller bättre framkomlighet och regional tillgänglighet? Hur samarbetar vi bäst för att alla ska gynnas av färre och smartare resor med person- och lastbil? Cirka 90 deltagare: politiker, tjänstemän och andra i Stockholms län som arbetar med stadsplanering, hållbarhetsfrågor eller miljö och hälsa.

18/5 och 30/5 Allergi och miljö i skolan för elevhälsan.

11/10 Evidensbaserade metoder för att förebygga arbetsrelaterad psykisk ohälsa

Cirka 70 deltagare. Seminariet filmades och finns tillgänglig på CAMM:s webbplats.

18/10 Avslutningsseminarium Arbetsmiljölyftet

Seminarium för uppdragsgivare och projektledare.

21/11 Workshop för skolor om Elevhälsoportalen

22/11 Allergi och miljö för hälso- och sjukvården

22/11 Kvarts finns på alla byggarbetsplatser – så skyddar du dig!

Seminarium riktat till byggbranschen. Uppdatering om kunskapsläget kring risker med kvartsdamm, regler och lagstiftning och råd om hur man skyddar sig. Cirka 25 deltagare.

24/11 Är din arbetsplats en god organisation - som man frågar får man svar!

Ett seminarium riktat till Chefer, HR, fackliga företrädare och skyddsombud i privat sektor och företagshälsa. Seminariet förmedlade kunskap och tankesätt kring hur man gör eller beställer bra enkätundersökningar som ger information som främjar både en god produktivitet och goda arbetsförhållanden. Cirka 40 deltagare.

3 seminarier inom PIA-projektet till företagshälsovården kring problemlösningsmetod

Utbildningar

ST-utbildning

Två blivande specialister i Arbetsmedicin avslutade och tre ST-läkare i Arbetsmedicin påbörjade sidoutbildning på CAMM under 2017. Under 2016 och 2017 fanns möjlighet för ST-läkarnas respektive företagshälsor att erhålla statliga bidrag för de ökade kostnaderna under utbildningstiden (motsvarande 4 månaders heltidstjänstgöring) och en mindre ersättning för handledning utbetalades till CAMM. Projektet som stått för denna ersättning har nu upphört men det finns ett intresse från företagshälsor att själva finansiera sina ST-läkares sidoutbildning vid CAMM och vi planerar att fortsätta detta samarbete i samma utsträckning som tidigare.

Vidare pågår utbildning på fyra ST-block i Arbets- och miljömedicin, och vid Hudallergimottagningen sidoutbildas blivande dermatologer löpande.

Magisterprogrammet Arbete och hälsa

Magisterprogrammet i arbete och hälsa startade 2011 och ersätter de tidigare fristående kurserna i företagshälsovård för beteendevetare, sjukgymnaster/ergonomer och sjuksköterskor. Medarbetare har under 2017 varit kursansvariga och aktiva som lärare för

kurser inom programmet. Verksamheten är helt finansierad genom ersättning från Karolinska Institutet och prioriteras av CAMM: s ledning för att stärka kompetensförsörjning och nätverk med företagshälsovården.

KI-psykologprogrammet

CAMM:s psykologer har handlett 3 auskulturerande psykologstudenter under en vecka.

Kurs i miljömedicin

CAMM har i samarbete med landets övriga arbets- och miljömedicinska avdelningar tagit fram en kurs i Miljömedicin – en kursserie för läkare, yrkes- och miljöhygieniker och andra med företrädesvis medicinsk/naturvetenskaplig högskoleutbildning. Kursen, som är en distanskurs, består av åtta delkurser som återkommer var tredje år. Varje delkurs innehåller studier på distans och avslutas med ett internat på 2-3 dagar. Examinering på varje delmoment utgörs av en inlämningsuppgift. CAMM ansvarar för/medverkar i flera av dessa delkurser.

Under 2017 har följande delkurser genomförts:

- Buller i omgivningsmiljö och arbetsmiljö, Göteborg, 6-8 februari
- Luftföroreningar i yttre miljö, Umeå, maj 2017
- Klimat, klimatanpassning och hälsa, Stockholm, 16-17 oktober 2017
- Metaller i arbetsmiljö och omgivningsmiljö, Göteborg, december 2017

Mätutbildning för kemiska och fysikaliska faktorer i arbetsmiljön

Två kurser har getts under 2017 med 20+20 deltagare, sammanlagt 5 dagar. I kursen får arbetsmiljöingenjörer och yrkeshygieniker en praktisk utbildning i mätteknik och kunskap om upplägg av mätstrategi.

Utbildning för företagshälsovården om skadliga hudexponeringar samt mätmetoder och prevention

En heldag. Cirka 20 deltagare.

Övrigt

CAMM: s medarbetare har undervisat inom den obligatoriska kursen "Hälsa i samhälle och miljö" som ingår i grundutbildningen för läkare samt deltagit i tandläkarnas grundutbildning.

CAMM: s medarbetare har undervisat (vid KI SÖS utbildningen för sjuksköterskor) inom kursen Omvårdnad vid allergi, astma och KOL, del 1, 15 hp och del 2 30 hp.

En medarbetare vid CAMM har varit kursansvarig för uppdragsutbildning arrangerad av KI education för kursen "Problemlösningsbaserade samtal (PLS) med inriktning mot stressrelaterad psykisk ohälsa i arbetslivet". Kursen gavs en gång under 2017 i sitt originalformat 3 dagar och en gång i ett kortare format (1½ dag) för en företagshälsa. Målgrupperna var företagshälsor, HR och rehabkoordinatorer inom primärvård.

Ovanstående utbildningsinsatser finansieras av Karolinska Institutet.

Föreläsningar

Medarbetare från CAMM har föreläst på konferenser, i samband med utbildningar och vid olika typer av träffar och möten både i och utanför Sverige vid ett stort antal tillfällen under året. Vi har bland annat föreläst om arbetsrelaterade sjukdomar vid Primärvårdskonferensen i Stockholm, presenterat resultat från en studie om KOL och arbetsexponering för luftföroreningar på ett nationellt möte inom forskningsområdet arbets- och miljömedicin, deltagit med flera olika studier vid den internationella epidemiologikonferensen EPICOH i Edinburgh och föreläst om riskerna med kvarts för arbetsgivare och fackförbund i olika branscher.

För en mer fullständig förteckning över CAMM:s medarbetares föreläsningar under 2017, se bilaga 1.

Expertstöd

Stöd vid upphandling

Upphandlingsarbetet är en mycket viktig del i CAMM:s förebyggande verksamhet och kräver betydande resurser från framförallt Enheten för arbets- och miljödermatologi med tanke på mängden olika produkter som upphandlas och beställs årligen inom SLL. I 2017 deltog enheten med stöd i frågor som rör desinfektionsmedel och hygienprodukter + städ- och rengöringsmedel (kvalitetsaspekter samt extra upphandling för tomma positioner). Enhetens sakkunniga har även deltagit i Upphandlingsmyndighetens expertgrupp med att ta fram nationella kriterier för upphandling av medicintekniska produkter gällande handskar i vården.

Distributionsbranschen

Deltagit vid möte med trafikkontoret i Stockholms stad angående situationen för distributionsföretag i innerstaden i samarbete med regionala skyddsombud från tre större distributionsföretag.

Mätteknik o databearbetning vid yrkeshygieniska o ergonomiska mätningar

CAMM ger stöd till företagshälsovård och andra kring yrkeshygieniska mätningar, bland annat genom uthyrning av mätinstrument. Vi har lånat ut och demonstrerat teknisk utrustning, såväl inklinometrar som dynamometrar, till ergonomer inom FHV.

Buller

CAMM har medverkat vid nationell myndighetssamverkan inom bullerområdet samt inom EU.

Klimatförändring och hälsa

CAMM har under 2017 medverkat som expert inom klimatförändring och hälsa vid olika sammanhang. Bland annat bidrog vi med kunskap vid det internationella utbildningsprogrammet. Climate Change – Mitigation and Adaptation. Advanced International Training Programme for Southern Africa, 2017. (clima-techange_sa2017@smhi.se) och på konferensen Framtidens klimat, hälsa och turism 13/10, 2017, Mittuniversitetet, Östersund, organiserad av Länsstyrelsen Jämtlands Län, Region Jämtland, Härjedalen och Mittuniversitetet.

Arbets- och miljödermatologi

En av CAMM:s medarbetare är representant för arbets- och miljödermatologi inom SPESAK gruppen. Gruppen hade sammankomst 5 gånger under 2017 och arbetar även mellan mötena med rutindokument och redovisningar.

Vi medverkade i olika arbetsgrupper samt nationella möten av Svenska sällskapet för arbets- och miljödermatologi (SSAMD) som är den drivande föreningen för metodutvecklingsarbete och kvalitetssäkring av vårt område.

År 2017 började vi med strukturellt stöd till rehabiliteringskoordinatorer gällande arbetsrelaterade sjukdomar och dess rehabiliteringsaspekter. Vår kurator utvecklar sin kompetens inom detta område samtidigt hon stödjer andra sjukvårdsaktörer. Vi började även planera söka forskningsstöd för att kunna undersöka evidensgraden bakom dessa stödåtgärder.

Vi har deltagit i SLLs arbete med Kloka listan genom att en medarbetare var opponent i hudsektionen.

Besök kommunala miljö- och hälsoskyddskontor

Under 2017 genomförde vi 8 stycken kommunbesök. Det var Sigtuna, Danderyd, Upplands-Väsby, Solna, Södertörns Miljö- och Hälsoskyddsförbund (SMOHF), Stockholm, Södertälje och Österåker. Inför mötena har miljökontoren ombetts att komma in med diskussionspunkter gällande miljöhälsa och tillsyn, och inom vilka områden de skulle vilja ha expertstöd. Vi har även genomfört flera hälsoriskbedömningar på uppdrag av bland annat kommunernas miljökontor, främst med avseende på hälsoeffekter av förorenad mark i skolor och förskolor, dricksvatten från egen brunn, kemiska emissioner i inomhusmiljö, mm.

Remisser

CAMM har svarat på flera regionala, nationella och internationella remisser. Några exempel: "Hygieniska gränsvärden", "Kemiska arbetsmiljörisiker", Upplevt buller kontra beräknade bullernivåer i Silverdal, Sollentuna (2013/0666 KS-15). CAMM svarade på flera remisser avseende RUF 2050 om bland annat buller, luftföroreningar, inomhusklimat, stadsplanering, klimatförändringar och grönstruktur. Vi har också gett synpunkter på en remiss om "Miljötillsyn och sanktioner" från Statens offentliga utredningar.

Övrigt kunskapsstöd

Vi besvarar telefon- och mailförfrågningar från företagshälsovården, kommunernas miljökontor, primärvård, hudspecialister och olika myndigheter. Detta görs fortlöpande av CAMM:s läkare och yrkes- och miljöhygieniker. På grund av besparingarna 2016 och 2017 begränsas vår service till allmänheten.

Stöd till "Riksmaten ungdom"

CAMM har under våren 2017 slutfört studien "Riksmaten ungdom", ett projekt som ägs av Livsmedelsverket och där CAMM och övriga AMM kliniker i Sverige utför fältarbetet med provtagning och provhantering på elever i skolor. Projektet syftar till att undersöka skolbarnens matvanor, näringsstatus och exponering av vissa främmande ämnen i blod och urin. Under våren 2017 var CAMM ute i 6 skolor och tog prover på 72 elever. Totalt har 202 elever provtagits i Stockholms Län för projektet Riksmaten ungdom.

Nätverk och samarbeten

Medarbetare vid CAMM medverkar i en rad olika nätverk, vilket är viktiga kanaler för kunskapsspridning.

FHV.nu

CAMM medverkar i nätverket FHV.nu; ett nätverk som utgår från de arbets- och miljömedicinska klinikerna i landet finansierat av FORTE. Nätverket vill främja kunskaps- och metodutveckling samt stimulera till ökad forskning och utveckling inom företagshälsovårdens område. Nätverket har en webbsida (fhv.nu) där information om forskning, utbildning och utveckling inom arbetsmiljöområdet sprids.

WAI

Vi medverkar i svenska WAI-nätverket (Work ability index), vars syfte är att utveckla användandet av instrumentet för praktik och forskning samt att sprida kunskap om arbetsförmåga och användandet av verktyget. (<http://fhvmetodik.se/svenska-wai-natverket/>)

Ergonominätverket

CAMM medverkar i ett nätverk och nära samarbete mellan ergonomerna på AMM-klinikerna i Sverige. Samarbete sker kring kvalitetsarbete av belastningsergonomiska patientutredningar, utbildnings- och seminarieverksamheten vid klinikerna riktade mot företagshälsovården och andra arbetsmiljöaktörer, tekniska mätmetoder, riskbedömningsmetoder och forskningsprojekt.

Medverkar i ett nätverk och nära samarbete mellan ergonomerna på AMM-klinikerna i Sverige. Samarbete sker kring kvalitetsarbete av belastningsergonomiska patientutredningar, utbildnings- och seminarieverksamheten vid klinikerna riktade mot företagshälsovården och andra arbetsmiljöaktörer, tekniska mätmetoder, riskbedömningsmetoder och forskningsprojekt.

Nätverk för yrkeshygieniker

CAMM samordnar ett nätverk kring kemiska exponeringar för yrkeshygieniker i landet där man diskuterar kunskapsutbyte och kvalitetsgranskar bland annat patientarbetet på mottagningarna. Vi deltar också i fyra andra nätverk för yrkeshygieniker i landet som har fokus på kvartsdamm, vibrationer, utbildningsfrågor och inomhusmiljöproblem.

Bullernätverket

Bullernätverket i Stockholms län är ett forum för samverkan i bullerfrågor. Nätverket bildades år 2005 på initiativ från Länsstyrelsen i Stockholms län, Stockholms stad och CAMM med målet att öka den regionala kompetensen inom bullerområdet och att skapa förutsättningar för att miljömålen för buller ska uppnås. CAMM:s medarbetare har under året deltagit i planering och genomförande av seminarier, hemsidesadministration och nyhetsbrev.

Hälsoskydds nätverket

Hälsoskydds nätverket är ett forum för erfarenhetsutbyte och kunskapsspridning bland miljö- och hälsoskyddsinspektörer i kommunerna i Stockholms län. Nätverket drivs av CAMM tillsammans med länsstyrelsen i Stockholms län. Deltagarna träffas två gånger

per år och inför dessa tillfällen bestäms tema och innehåll gemensamt av nätverkets arbetsgrupp.

Hus- och ventilationsnätverket

Nätverket är ett forum där olika frågor gällande funktion och utredning av byggnader och ventilation ska kunna diskuteras. CAMM har varit drivande i skapandet av nätverket som drivs inom ramen för Miljösamverkan Stockholm. Ett syfte är att försöka harmonisera hanteringen av den här typen av ärenden över hela länet.

Nätverk inom astma och allergisjukdom

Två möten under våren 15 mars och 22 juni samt ett möte under hösten, 28 september. Under mötena presenterades våra projekt, Hälsosam yrkesdebut, Elevhälsoportalen och allergikonsulentverksamheten. Diskussioner förs kring samarbete, utbildning, spridning mm.

CAMM har regelbundna möten med patientföreningarna Astma och Allergiföreningen i Stockholms Län samt Astma och Allergiförbundet för att diskutera samröringspunkter inom allergiområdet (t.ex. SARA möten, projektet "Bra mat för alla", etc).

Nätverk för en Hälsosam Yrkesdebut

Ett nytt nätverk bildades under hösten som en fortsättning av projektet Hälsosam Yrkesdebut. Alla AMM kliniker i hela Sverige är representerade. Under AMMs höstmöte i Umeå i nov träffades nätverket första gången. CAMM var sammankallande. Under detta möte diskuterades att utforma en hemsida som information och kunskapsspridare. Fortsatt planering för hemsidan sker under våren 2018.

Övriga samarbeten

Vi deltar i styrelsen i Svensk yrkes- och miljöhygienisk förening samt Föreningen Teknisk företagshälsovård för att utveckla och kvalitetssäkra yrkeshygienikernas respektive arbetsmiljöingenjörernas kunskaper.

I olika ergonomiprojekt har vi samarbetat aktivt med våra kollegor i Lund (enkla mätmetoder, samt städarens belastning), Uppsala (mätningar sitta/stå i SCAPIS, exponerings-respons samband, observationsmetoder), och Linköping (truckförarens nackbelastning och nacksmärta).

CAMM samarbetar också med Högskolan i Gävle om synkrav och skuldersmärta, och där även Skogsforsk, Uppsala ingår, i projektet Skogsmaskinförarens mentala och fysiska belastningsnivåer under arbete med delautomatiserad skotarkran – en experimentell studie i skogsmaskinsimulator.

Vi har samarbetat med KTH (Jörgen Eklund, pågående AFA-projekt, "Smarta kläder") och GIH, där vi medverkar i utvärderingen av nya förenklade sätt att mäta fysisk aktivitet med hög precision.

CAMM:s medarbetare har medverkat i ett europeiskt nätverk inom PEROSH (Perosh = Partnership for european research in occupational safety and health) med att ta fram en rekommendation för mätning av (skadlig) fysisk inaktivitet.

Vi har förutom i ovanstående PEROSH-nätverk samarbete med danska arbetsmiljöinstitutet, samarbete i mätmetodutveckling och om exponerings-respons samband.

Vi har samarbetat med norska Arbetsmiljöinstitutet (STAMI) om en ny mätmetod med tryckkänsliga sulor för att mäta hur mycket man lyfter och bär.

Nätverksträffar

3-4/5 och 15-16/11 Nätverket för yrkeshygieniker (SYMF)

Diskussioner om samarbete kring kvartsdammsexponering och uppbyggnad av en databas över kvartsmätningar i samband med AMM enheternas nationella vårmöte, samt information om pågående arbete på landets kliniker under höstmötet som arrangerades av Arbetsmedicinska sektionen i Läkaresällskapet. **2/6 Buller och hälsa**

2/6 Buller och hälsa

Bullernätverket arrangerade ett halvdagsseminarium om hur buller påverkar vår hälsa. CAMM:s medarbetare presenterade resultat från WHO:s arbete med nya hälsobaserade riktvärden för buller och från Miljöhälsorapport 2017.

21/9 Nätverket för hus och ventilation: Handläggargröd.

Vid nätverksträffen diskuterades harmonisering av checklistor och processflöden för ärendehantering i olägenhetsärenden enligt miljöbalken och Stockholms stad presenterade de handläggargröd som de tagit fram gällande temperatur, drag och buller.

13/12 Hälsoskydds nätverket: Heldag på temat trångboddhet.

Under dagen lyftes olika medicinska och sociala aspekter av trångboddhet fram av föreläsare från Malmö, Göteborg, Uppsala och Stockholm. Seminariet avslutades med en allmän diskussion som engagerade många miljöinspektörer.

Vidare aktiviteter inom tidigare särskilda uppdrag

CAMM har tidigare haft särskilda uppdrag där uppföljande aktiviteter inkluderats i ordinarie verksamhet. De redovisas nedan.

1. Hälsosam yrkesdebut

Under 2017 har projektet Hälsosam yrkesdebut fortsatt som ett uppdrag i basverksamheten. För att implementera våra resultat från projektet med vikten av den medicinska studie- och yrkesvägledningen och en bra arbetsmiljö under teori och praktik på yrkesprogrammen på gymnasierna har under våren CAMM medverkat vid flera föreläsningar på konferenser och seminarier:

18/2 Presenterat projektet för ledningen inom utbildningsförvaltningen i Salems kommun, reko

10/3 Föreläst på Elevhälsans konferens för ca 200 skolsköterskor och skolläkare.

30/3 Presenterat projektet på AMMs seminarium Unga i Arbetslivet i Göteborg, ca 95 deltagare

20/4 Föreläst på studie- och yrkesvägledares konferens "Allas rätt till utbildning. Lärarfortbildning AB. Ca 100 deltagare.

4/5 Föreläsning på Värmötet i Malmö om en Hälsosam Yrkesdebut (medicinsk studie- och yrkesvägledning och arbetsmiljö i skolan) ca 70 deltagare

Kontakt har dessutom tagits med studieansvariga inom utbildningen för studie- och yrkesvägledare på Stockholms universitet för att föreslå till att den medicinska studie- och yrkesvägledningen bör finnas som ett obligatoriskt ämne i utbildningen.

Diskussioner fortsätter om ytterligare implementering av en hälsosam yrkesdebut både i skolor gällande den medicinska studie- och yrkesvägledningen och arbetsmiljö samt bland asylsökande och ett samarbete har inletts med Transkulturellt Centrum inom SLL.

2. Bullerkartering i Stockholms län: stöd till kommunernas karteringar och etablering av en regional kartering med befolknings-exponering

I projektet Bullerkartering i Stockholms län publicerades under 2017 en ny metodrapport kring kartläggning av buller i Stockholms län med syftet att förbättra kvaliteten på och harmonisera de bullerkartläggningar som görs i länet (Rapport 2017:01). Rapporten, som är den tredje och sista inom projektet, fokuserade på systematisering och format för underlagsdata inför kommunernas kartläggningar av trafikbuller och presenterades på ett frukostseminarium i mars 2017.

Den avslutande fasen av projektet syftade till att samla de kommunala bullerkartläggningar som gjorts i länet och sammanfoga dessa i länstäckande GIS-skikt, uppdelat på respektive bullerkälla. Denna del av projektet bygger vidare på det regionala Bullernätverkets tidigare satsning ”den regionala bullerkartan” och har genomförts tillsammans med Länsstyrelsen och Bullernätverket i Stockholms län. All data som samlats in finns på Länsstyrelsens server och kommer att göras tillgänglig via Bullernätverkets hemsida.

3. Främja barns och ungdomars hälsa och skolprestationer genom att erbjuda skolor evidensbaserade strukturella insatser

Gemensamt uppdrag med Centrum för epidemiologi och samhällsmedicin, CES, och Centrum för hälsoekonomi, informatik och sjukvårdsforskning, CHIS. Samarbetet kring elevhälsoportalen har fortsatt under året och fokus har legat på uppdatering och utveckling av innehållet på portalen samt drift och marknadsföring. CAMM har gjort en kvalitativ studie och intervjuat personal på skolor som skapat konto i och arbetat olika långt med. Resultatet ligger till grund för framtagande av implementeringsstrategier. Under 2018 kommer fortsatt marknadsföring och implementering att ske samt utvecklingsarbete för att göra webbportalen mer användarvänlig.

4. Klimatförändringar: riskgrupper, värmeöar och hälso- och sjukvårdens anpassning

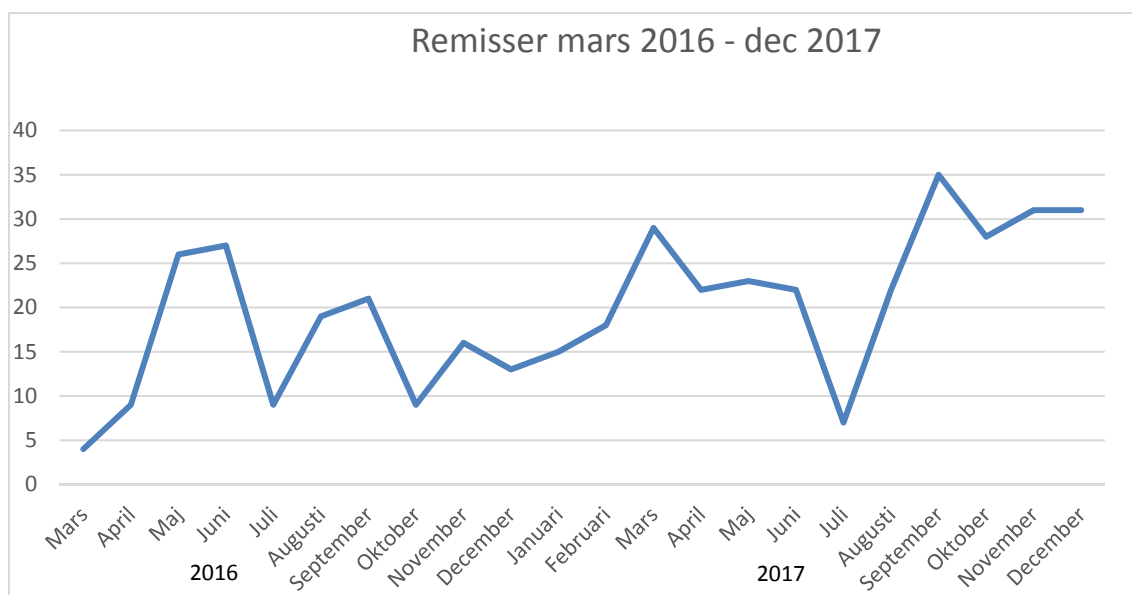
Under våren 2017 avslutades arbetet med SLL: s nulägesanalys om klimatanpassning, som CAMM har aktivt deltagit i. Medarbetare har besökt och intervjuat ett antal aktörer inom SLSO om klimatanpassningsfrågor och håller på att tillsammans med SLL Säkerhet och Beredskap sammanställa rapporten. Arbetet presenterades på ett heldagsseminarium: Hur skapar vi Stockholms landstings klimatanpassningsplan, 23 februari 2017, Piperska Muren, där aktörer från olika avdelningar av SLL, Stockholms Stad och Länsstyrelsen Stockholms län var inbjudna.

Den nationella miljöhälsorapporten (Miljöhälsorapport 2017) och den regionala miljöhälsorapporten (Miljöhälsorapport Stockholms län, utges hösten 2017) kompletterades med nya kapitel om ”Klimatförändring och hälsa”.

5. Allergikonsulentverksamheten

Allergikonsulentverksamheten har fortsatt med hög produktivitet under 2017. Jämfört med år 2016 (mars – dec) har remissflödet ökat, från 153 remisser under 2016 till 283 under 2017 (se figur nedan). Remisserna inkommer främst från barn- och ungdomsmedicinska mottagningar och från sjukhusens specialistmottagningar. 279 förskole-/skolbesök och 72 hembesök genomfördes under 2017.

Allergikonsulentverksamheten har presenterats i konferens och seminarier för elevhälsan, för kostchefer och kostkonsulenter i Stockholms Stad, på allergisjuksköterskornas årliga konferens samt i KI utbildningen för specialistsjuksköterskor inom allergi.

Uppdrag med särskild finansiering: Arbetsmiljölyftet

Arbetsmiljölyftet är en omfattande satsning av Stockholms läns landsting (SLL) för att främja en god arbetsmiljö och motverka tillfälliga negativa effekter på arbetsmiljön i och med stora investeringar i länets sjukhus och de förändringsprocesser detta innebär. Förvaltningar eller bolag inom SLL har kunnat söka medel för arbetsmiljösatsningar avseende den psykosociala eller fysiska arbetsmiljön. Centrum för arbets- och miljömedicin (CAMM) har av Landstingsstyrelsens förvaltning (LSF) fått i uppdrag att utföra en övergripande utvärdering av Arbetsmiljölyftet. CAMM:s utvärdering har baserats på de kriterier som LSF beskrivit för att få projektmedel och projektbeskrivningar från de projekt som ingått i utvärderingen. Syftet med utvärderingen var 1) att beskriva utvecklingen sammantaget bland medarbetarna inom ett urval av projekt avseende a) deltagande i projektaktiviteter och om aktiviteterna upplevts som meningsfulla, och b) om förändringar i arbetstillfredsställelse och risk för stress i arbetet (spänt arbete) sker bland medarbetarna under uppföljningstiden och, 2) att få fördjupad kunskap om medarbetarnas och projektledares a) erfarenheter från arbetet med det egna projektet och b) upplevelse av konsekvenser som projektet har medfört samt c) uppfattning om Arbetsmiljölyftet generellt. Syfte 1 genomfördes via enkät och syfte 2 undersöks via intervjuer.

En slutrapport färdigställdes och presenterades i juni 2017 av CAMM:s utvärdering av 14 projekt inom Arbetsmiljölyftet med webbenkäter och fokusgruppsintervjuer. Projekt

hade stor bredd. Sammanfattningsvis visade enkäten att en majoritet av medarbetarna kände till respektive projekt medan mindre än hälften av medarbetarna deltog i projektaktiviteter. En majoritet av de som deltog i aktiviteter tyckte att aktiviteterna i hög grad varit meningsfulla vilket tyder på att de flesta som deltagit också upplevt delaktighet i projektet. Både vad gäller arbetstillfredsställelse och förekomst av spännt arbete så förblev de ingångsvärden som fanns vid projektstart relativt konstanta vid de två uppföljningsmätningarna. Det fanns dock indikationer på att deltagande i aktiviteter på kort sikt sammanföll med en minskad risk för stress i arbetet, dvs. att ha höga krav och låg kontroll i arbetssituationen. Resultaten var generellt mycket likartade för män och kvinnor.

Vid intervjuerna framkom att medarbetarnas delaktighet generellt upplevdes större i projekt där behoven definierats lokalt än i projekt som initierats utifrån centrala beslut. Många uppskattade att få möjlighet att delta i en avgränsad aktivitet, medan gränsen mellan ordinarie arbete och aktiviteter kopplade till Arbetsmiljölyftet på andra håll kunde upplevas som otydlig. Tidsbrist och bristande erfarenhet av projektledning sågs ofta som ett hinder för projektledare som inte förutsett omfattningen av sitt åtagande. Det kan därför vara relevant att se över behovet av stöd till projektledare vid framtida satsningar. Även från medarbetarnas sida upplevdes att deltagandet konkurrerade med löpande arbetsuppgifter.

Arbetsmiljölyftet har omfattat större strategiska projekt likaväl som mindre lokala satsningar och det är rimligt att tro att en stor organisation som SLL behöver denna spännvidd av satsningar för att täcka in både långsiktiga organisatoriska behov och åtgärder som anpassats specifikt för en viss arbetsplats. Tid för genomförande av, och deltagande i, ett projekt bör planeras omsorgsfullt för att inte implementeringen av ett projekt ska bli en oavsiktlig belastning. Det kan finnas en potential för att ytterligare höja delaktighet och deltagande i framtida projektsatsningar liknande Arbetsmiljölyftet genom att redan i projektplaneringen tydligare specificera hur delaktighet och deltagande ska nås.

Förhoppningsvis kommer de projekt som varit framgångsrika och uppskattade av medarbetarna att kunna fortsätta efter projekttiden och, där så är relevant, spridas till andra delar inom SLL. Om Arbetsmiljölyftet ska kunna få en effekt på längre sikt är detta nödvändigt. Det är också att rekommendera att en ny utvärdering görs om exempelvis ett arbetssätt flyttas från en verksamhet till en annan, eftersom en metod som fungerat bra i en viss miljö inte automatiskt behöver fungera lika bra i ett annat sammanhang.

Bilaga 1

Föreläsningar där CAMM:s medarbetare föreläst eller på annat sätt medverkat:

- Vid ett flertal tillfällen föreläst om buller och hälsa, bl.a. vid konferensen Trafikbuller 2017, Ljudmiljöcentrum vid Lunds Universitet och i regi av Bullernätverket.
- Föreläst om CAMM:s regionala vägledning för kartläggning av trafikbuller vid konferensen Trafikbullerdagarna.
- Medverkat vid ett frukostseminarium arrangerat av Tillväxt- och regionplaneförvaltningen (TRF), SLL, med fokus på miljöhälsoaspekter av framskrivningar av befolkning och sysselsättning.
- Medverkan i konferenser kring buller: Trafikbuller 2017, Trafikbullerdagarna, Ljudmiljöcentrum i Lund och SIPU.
- Utbildning om allergiprevention till personal i förskola och skola har givits under året till personal:
 - 24/1 Hagsätra förskola, Lidingö, 1,5 timmar, 17 deltog
 - 27/1 Förskolegruppen, 5 förskolor samlade, Solstugan Sätra, tre timmar, 45 deltog
 - 17/2 Josefina skolan, Waldorf, 1,5 timmar, 20 deltog
 - 16/3 Södertälje kommun bjuder in, 1 timme, 45 deltog
 - 11/4 Förskola Näckrosen, 1,5 timmar, 24 deltog
 - 15/8 Vallentuna skolan, 1,5 timmar, ca 35 deltog.
 - 18/8 Fjällensskolan, Järfälla 1,5 timmar, ca 90 deltog.
 - 10/10 Abrahamsbergsskolan, Bromma, 1,5 timmar, ca 50 deltog
 - 18/10 Inbjuden av Stockholmsstad kostchef att föreläsa för kostchefer och kostkonsulenter, 1,5 timmar, ca 95 deltog.
 - 20/10 Brinkens förskola, 1,5 timmar, 20 deltog
- 10/3 inbjuden att föreläsa om allergiprevention på Elevhälsans dag i Stockholms stad. Cirka 200 Skolläkare och skolsköterskor deltog.
- Allergiprevention föreläsning på Röda Korsets högskola: 19/1, 28/3 och 30/8 föreläst för sjuksköterskestudenter, 40/57 deltog,
- Hälsorelaterad yrkesdebut:
 - Presenterat projektet Hälsosam Yrkesdebut på AMMs seminarium Unga i Arbetslivet i Göteborg

- Föreläst på studie- och yrkesvägledares konferens "Allas rätt till utbildning, Lärarfortbildning AB.
- Föreläsning på Värmötet i Malmö om en Hälsosam Yrkesdebut (medicinsk studie- och yrkesvägledning och arbetsmiljö i skolan)
- Vid flera tillfällen under året föreläst om riskerna med kvarts för arbetsgivare och fackförbund i olika branscher.
- Föreläst för Mälareförbundets skyddsombud om risker i målaryrket.
- Föreläst om arbetsmiljörisker för skyddsombud i golvläggjarbranschen inom Byggnads.
- Presenterat resultat från studie om KOL (kroniskt obstruktiv lungsjukdom) och arbetsexponering för luftföroreningar på ett nationellt möte inom forskningsområdet arbets- och miljömedicin anordnat av Arbetsmedicinska sektionen i Läkaresällskapet.
- Deltagit i konferensen EPICOH (Epidemiology in Occupational Health) i Edinburgh med resultat om sambandet mellan kvartsexponering i arbetet och risken för hjärt-kärlsjukdom.
- 1/2 Presentation av Arbetshälsorapporten på frukostseminarium för smittskydd Stock-holm
- 14/9 Inbjuden talare till SKL-konferens om rehabiliteringskoordinatorer kring "Återgång i arbete- arbetslivsinriktad rehabilitering"
- 7/12 Lean Production. Kunskapsdagar för regionala skyddsombud inom Stock-holms län
- 21/11 Vilka faktorer har betydelse för implementering av Elevhälsoportalen i skolorna?" Redovisning av fokusgruppsintervjuer. Workshop för skolsköterskor m fl (samarbete med CES och CHIS)
- 17/3 Ergonomiverksamheten vid CAMM, inklusive pågående projekt, presenterades vid Fysioterapisektionens årsmöte.
- 14/9 Ergonomiverksamheten vid CAMM, inklusive pågående projekt, presenterades för Nätverket för inbyggda kommunala hälsors årsmöte.
- 23/3 Föreläsning i ergonomi och ergonomiska mätmetoder för studenter vid Magister-programmet i Logopedi.
- 20/3 Föredrag om städ-projekt på AFAs seminarium "Allt om städ" <https://www.afaforsakring.se/nyhetsrum/seminarier/seminarier-2017/allt-om-stad--battre-arbetsmiljo-och-god-lonsamhet-inom-stadbranschen/> (samt videoinspelning som ligger på AFAs hemsida).
- 3/5 Värmöte. Föredrag: "Lättanvända tekniska mätmetoder"
- 12/5 S.k. Key-Note-föredrag i Estland på the 8th International Conference on Biosystems Engineering, "Ergonomics a key to sustainable workers and organisations"

- 21/8 Föredrag på NES 2017 (Nordiska ergonomikonferensen för forskare och praktiker) "Physical workload in cleaning work – a comparison between hotel and hospital clean-ers" samt "Aerobic workload in hospital cleaning work"
- 4/9 "Olyckor på jobbet - varför då?" TYA-konferens för regionala skyddsombud
- 18/10 Föredrag på konferensen "The A+A Trade Fair" in Düsseldorf. "The number 1 international event for health and safety at work, has now reached its 31st edition in Düsseldorf" "Practical objective methods for measurements and feedback of sedentary worktime"
- 23-28/11 Stresskonferens, Umeå. Problemlösningsmetod vid psykisk ohälsa i arbetslivet (PIA-studien). Erfarenheter av implementering inom företagshälsan.
- 12/9 "Varför skadas yrkesförare?" (TUDA-projektet). TYA-konferens för chefer och skyddsombud.
- 5/10 "Olyckor på jobbet - varför då?" TYAs konferens Transportkompetens för yrkeslärare.
- 27/9 Primärvårdskonferens, Stockholm. Arbetsrelaterad psykisk ohälsa – inom Tema "nägra viktiga och vanliga arbetsrelaterade sjukdomstillstånd man möter i primärvården".
- 13-14/2 Föreläsning samt ledare av seminarium om stressrelaterad utmattning bland för-äldrar, med fokus på föräldraskap och balans mellan arbete och familjeliv, vid Université catholique de Louvain, Institut de recherche en sciences psychologiques, i Belgien.
- EPICOH 2017, Edinburgh. A Swedish job exposure matrix for physical workload
- Deltagit i bryggerinätverksmöten om att upprätthålla leveranspolicy 25 april och den 16 oktober
- Avrapportering hos nätverk för distributionsförare av enkätundersökning om distributionsförares upplevelse av ruttplaneringssystemen till distributionschefer och skyddsombud.
- Föreläsning om arbetsskador, KI-utbildning Magisterprogrammet.
- Föreläsning om arbetsrelaterade hudsjukdomar i en KI-utbildning; Magisterprogrammet i Arbete- o Hälsa för företagssköterskor.
- Flertal föreläsningar om olika typer av skadliga hudexponeringar för industriföreningar, på specialisternas vidareutbildning, för rehabkoordinatorer samt vid olika nationella möten